

Kirkuk University Journal of Humanities Studies

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq/>

Techniques of time and place in the beginning of the novel (eight novels by Dohuk novelists) as an example

Zozan sadq saeed

تاريخ القبول 2024-10-28

تاريخ التعديل 2024-10-09

تاريخ الارسال 2024-09-20

Abstract

The novel is one of the literary races whose final image has not yet been completed and is still in the stages of development of most other literary forms related to the seventh art. Likewise, any change in the cinema will be reflected in the novel and its techniques, because technologies are changes comparing other narrative elements. Also, one of the cinematic techniques that imposed its dominance on the new novel in some way is time, especially after (Gerard Gent) conducted a study on the novel (searching for the missing). As a part of this, this case is the novelist forced to change the pattern of writing the novel after what the novel was taking the narrative elements at the beginning or initiation of the novel that these technologies will become the property.

Addition of that, the Kurdish novel was affected by the new form of the modern novel, so the Kurdish novels, including the two novels of Dohuk, began to use these techniques in writing their novels, and from here it was found that the difference between the style of writing the novel in the eighties and nineties with the novel of these years, not to mention the role of the place and its course with time as a decrease in the course of events. The novelist is because there is no event without a place or space, as well as without time, whether it is an absolute time or a relatively time. In this research, the researcher touched on the technique of time and place, as one of the most dangerous narrative elements on the functioning and changing the course of the narrative event.

Keywords: narrative time techniques, first sentence of novel, retrieval, anticipation, place

Doi: 10.32894/1992-1179.2024. 19.02.02.47

تەكىنیكا (دهمی) یا جیرارجینیت و تەکىنیكا (جه) یا باختین دەھگىرانا رىستا ئېكى ۋ دەستپىكى ھەمشت
بۇمانىن كوردى (بۇمانقىسىن دەھكى) وەكى نموونە.

د. زوزان صادق سعيد*

تقنيات الزمان والمكان في استهلال (ثمانية روايات كوردية) روائيي دهوك أئمودجا، الرواية هي من أكثر الاشكال الادبية الأخرى ارتباطا بالفن السابع. لهذا فإن أي تغير في السينما ستعكس على الرواية وتقنياتها لأن التقنيات هي المتغيرات مقارنة مع العناصر السردية الأخرى. ومن احدى التقنيات السينمائية التي فرضت هيمنتها على الرواية الجديدة بشكل من الاشكال هو الزمن، خاصة وبعد ان اجرى "جيرار جينيت" دراسة عن رواية "البحث عن الزمن المفقود" توصل في ستينيات القرن الماضي الى ان هناك تقنيات ترافق الزمن تكون السبب في تغير مسار السرد الروائي. في هذه الحالة يكون الروائي مضطرا الى تغيير نمط كتابة الرواية من بعد ما كانت الرواية تأخذ العناصر الروائية في بداية او استهلال الرواية الى ان تلك التقنيات ستصبح ملما لسرد الاحداث. عدا هذا فإن لفضاء المكان التي حددتها "باختين" بأماكن محددة كان لها الدور في افساء الضوء على الحدث الروائي من خلال (الابواب، الشبابيك، السيارات، البواخر، السفن....) اي كل يحرك دائرة الزمن سواء كان ضمن تيار الوعي او تقنية زمكانية محددة.

الرواية الكوردية تأثرت بالشكل الجديد للرواية الحديثة لذا فقد بدأ الروائيون الكورد ومنهم روائين دهوك الى استخدام هذه التقنيات في كتابة رواياتهم ومن هنا تبين الفرق بينأسلوب كتابة رواية الثمانينيات والتسعينيات مع رواية هذه السنوات. ناهيك عن دور المكان وسيرها مع الزمن باعتبارهما تؤام في سير الاحداث الروائية لأن ليس هناك حدث بدون مكان او فضاء وكذلك دون زمن سواء كان زمنا مطقا او زمنا نسبيا، في هذا البحث تطرق الباحث الى تقنية الزمن والمكان باعتبارهما من -اخطر- العناصر السردية على سير وتغير مسار الحدث الروائي.

الكلمات المفتاحية: تقنيات الزمن السردي، الجملة الاولى من الرواية، الاسترجاع، الاستباق، المكان.

* أستاذ مساعد جامعة دهوك كلية التربية الأساسية

پوخته: تەكىيە دەموجە ئىك ژوان مىكانىزمىن نۇرى يە، رۆماننۇقىس دەڭىرانا روودانى دا پىادەتكەت. ل وى دەمى پىر ئەف تەكىيە دىار دېيت ئەمە ئىكستى رۆمانى دېيت فلم و ئىكەلى ھونھرى سينەمايى دېيت؛ چونكى رۆمانى پىرى ئەمە رەگەزىن دى يىن ئەدبى- گۈيدان يا د گەل ھونھرى حەفتى ھەى، ئەفجا ھەر چەند گورانكارى بەقەن سينەمايى گەورىن دەقەن تەكىيەن رۆمانى، چونكى ئەم تەكىيە دەقەن و دشياندايە زىدەھى بىسەر واندا بەيىت خارى نەك توخىن رۆمانى. ئىك ژوان تەكىيەن سينەمايى ل سەر رۆماننۇقىسى سەپاندى ب تايىەت د شىۋى رۆمانا نۇرى ئەوا پشتى سالىن شىستان پەيدابو و "جىرار جىنىت" ھاتى ئەف دەمە د رۆمانا (لىگەريان دەمە بەرزە) دا دەستتىشانكرى و دىاربوبىھ كە هەندەك تەكىيەن دى يىن ھەمەن ل گەل دەمیدا دەھىن و دېنە ئەگەرمى گەورىنا ئاراستا ۋەڭىرانا روودانى رۆمانى، ب ۋى رىكى رۆماننۇقىس بى نەچارە شىوازى نېسىنى رۆمانى ب گۈنجىنىت داكول گەل تەكىيەن نۇرى يىن دەمە پىادەتكەت. و ئەف ژى ژ لايەكىيە ئەگەرمەكە كو دەستەلەتا خۆ سەپاندى ژ رۆماننۇقىسى بەيىت وەرگرتەن وەك ۋەڭىرەكى ھەميشىزان رۆلى خۆ دەگىرىت ب تايىەت د وان رۆمانىن پۆلىغۇنى تىدا .

پەيپەن كلىلى: تەكىيەن دەمە ۋەڭىرانى، رستا ئىكى ژ دەستتىپىكى، فلاش باك، پېشخستا روودانى، دەمچە..

پېشەكى:

رۆمانا كوردى پشتى 2003 شىوازى رۆمانا نۇرى يَا جىهانى ب خۆقەدىتىھ، ئەف ژى دزفرىتە وى پېشەقتىن وجىهانىنىنىن رۆماننۇقىسى كورد بەرامبەر پېشەكتىن رۆمانا جىهانى و تىكەلبۈونا سينەمايى دەمل رۆمانى و وەرگرتەن وى وەك تىكستى سەرەكى يى كارى ھونھرى. تەكىيە دەمە و توخمى جەمى بەھقرا و لىمەر ئىك رىك روودانى ۋەدەگىرن و ئاراستا ۋەڭىرى دەگورىت و دېيىتە ئەگەرمەر ژى كو خاندەقان يان وەرگر ل دەمەن خاندەندا رۆمانى ب ھزر و ھوشەندانە بخويىت، چونكى ھەندەك جارا رۆماننۇقىس ب زارى ۋەڭىرى روودانى يان دى بۇ پېش بەت يان پاش و ئەف ژى فاكتەرمەكە كو ۋەزقەندا دەمە و پېشخستا روودانى دېيىتە دەركەتن ژ رىزبەندىيە راست يَا دەمە، و ئەف تەكىيە ب خۆ ژى چىز وەرگرتە و د ھەمان دەمدا پېدانى ھەندەك زانىارىيە بەرى روودان دورىست بېيت. ژ وان رۆمانىن ھاتىيە وەرگرتەن (ئىقىا يَا دىار ئەردەن)،

درگههی دونیایی یا سبری سلیمانی، هیزار د ورچ مرخانیدا یا سندس نهیلی، خموین بهرزهبوی، ئوكتوبەرەك ژ مئى یا شرين عزالدين، ئەسمەرا پەپۆك یا كوفان خانكى).

ژىدەرەن پىشتر يىن كوردى يىن نىزىكى ۋى ئەكولىنى، كو ئەكولەرى مفا ژى وەرگەرتىنە چ ب شىوەكى راستەمۇخۇ يان نەراستەمۇخۇ، ل 2015 و دىتىزەكا دكتورايى دا ب ناڭ ونىشانى (تىستانىكا دەستپېك لە رۇمانى كوردىدا بە نمۇونەمى (كانكاي بەلا) و (ئەقىن وشوات)) يا (پەيمان محمد عومەر) هاتىھە ئەقىسىن، بەللى ئەمە دەقى ئەكولىنىدا جوداھىيا خۇ ھەي شىواز و نمۇونەن وەرگەرتى دەكەل بكارئىنانا ھەندەك بابەتتىن نۇى دەستپېك رۇمانى دا يان ئەمە رىستا دەستپېكى يا رۇمان دەستپېكەت ب خۇفە دگرىت دەكەلدا ئەكولەرى ۋى ئەكولىنى ب شىوەكى هويرىر چۈويە دناف بابەتى تەكىنە دەمە دىستىيا دەستپېكى دا وئامازە ب ھەمى وان بنەما و مەرجان كرييە ئەمۇين پېدۇقىيە كو ئەق تەكىنە ب خۇفە بىگرىت. دىسان (نەوزاد ئەممەد ئەسۇد د كوفارا رامان يا ژمارە "36" ل 1999 يىدا ئامازە ب دەستپېك چىرۇكىن "ھەبۇ...نەبۇ" كرييە ل ژىر ناڭ ونىشانى " ھونەرى دەستپېك لە دەقى ئەدەبىيدا" ، بەللى پەر د چارچوڤى ئەدەبەكى مىللەيدا هاتىھە بەحسىرن كو ھەمان شىوەيە ئەمە (عبدى حاجى) بكارئىنائى ئەمۇزى گوتارەك ب ناڤۇنىشانى (دەستپېك دچىرۇك فولكلورى و رۇمانى دا) د ژمارە "36" يا 2005 د كوفارا "پېيش" دا بكارئىنائى. سەرەرای ھەبۇونا ھەندەك بابەتتىن لابەلا كو ب شىوەكى نەراستەمۇخۇ ئامازىن دەستەمۇازە يان تاك پەيىش ئامازە ب ئىك ژ ۋان زاراڭان كرېيت. ئەمە دغان ژىدەراندا هاتى بەحسىرن دوورە ژۇئى ئەمە دەقى ئەكولىنى دا ھاتى گوتۇن؛ چونكى ب شىوەكى هوير و روونتر بەحس ل تەنها تەكىنە دەم وجەي ھاتىھە كرەن بى چۈون لىسەر بابەتتىن دېتىر، ھەروەسا ئەم "شەش" رۇمانىن ھاتىن وەرگەتن ھەمى دنوى نە و ئەم رۇمان نىن ئەمۇين بەرى نۆكە ھاتىنە بكارئىنان.

كەواتە دىاردېيت كو دەم رۆلەكى سەرەكى د ۋەكىر انىدا دېيىت و دەھمان دەمدا د سىنەما يىدا دەرھىنە دشىت ب ئىك ژ ئەوان تەكىنە رەوداندا دەستپېكەت و ھەلبەت ئەقە ژى دېتە ئەگەر ئەكەنەن بىنەرى ب وى كارى ھونەرىقە.

-گەنگىيا بابەتى: گەنگىيا ۋى بابەتى دوى چەندى دايە، كو پەر فوكسا ئەكولىنى بکەفيتە سەر وى شىوازى دەستپېكى يان رىستا ئىكى يا رۇماننەقىس بكاردەيىت و چاوهنىا پىادەكرنا شىانىن گەيدانان وى رىستى ب تەكىنە نۆى يا دەمېقە.

-ئارمانجىن ئەكولىنى: ئەقى چەندى ئەق سى خالە ب خۇفە گەرتىنە :

- 1- دماوهکی کورتدا هزمارهکا زور یا رۆمانان ل "دهوکی" کو ب هزمار نیزیکی 20-25 رۆمانان دپرتوکخانا کوردى دا پەيدابوون، وەکو تیکستین نۆی و فەکولین گەلەک لىسەر نەھاتىن كرن پالدەربوو ئەف بابەته دەندەك ژ وان رۆمانا دا بھېت فەکولىنكرن .
- 2- ئەف تەكニكا دەموجەی ب شىوهکى بكارهاتبوو فەکولەرى ۋىيەتلىكى ۋە بىزەنەت تا چ رادە ئەمۇ رۆماننەقىس دسەرکەفتىيۈن دېرجەستەكىندا وىدا؟
- 3- كىئىم ھەبۈونا فەکولىندا دەپ بوارىدا لىسەر ٢٠١٩ دەقەرى، دىسان وەکو تەكニكەکا نۆی د ٢٠٢٣ دا كو ٢٠٢٣ دەقەرىنىڭ ئەگەھدارى ۋە تەكニكى بىبىت ب تايىەت ئەمۇين نۆی دەقىسىندا رۆماننەقىس.
- 4- زۆربەيا رۆمانان وەکو تیکستى ئىكى بۇو يان ئەزمۇونا ئىكى ژلايىن نەقىسىن، دەيانا فەکولىنى دا شىان وشەھەزايىبا نەقىسىمەرى دىياركىندا ژانرى تىكسى ل بەرچاڭ ھاتىه وەرگەتن. گەرمەنە وېرسىيار: دەيانا فەکولىنیدا وېشتى خاندنا وان رۆماننەن ژ ٢٠١٩ تا ٢٠٢٢ دەركەتىن كو ماوهکى ھەستىياربۇو لىسەرانسەمەرى جىهانى ب بەرپەلاقبۇونا "کورونايى" فەکولەرى ۋىيەتلىكى ۋە بىزەنەت رۆماننەقىس چەند شىايە بەرچەستەبۇونا وان بارۇدوخان بىخت، ئەمۇ چەند بۇويە پالدەر كو ھەزرا نەقىسىمەر بچىت سەر نەقىسىندا رۆمانى؟ دىسان فەکولەرى ۋىيەتلىكى چەند يى ئەگەھدارە ژ وان گەھەرلەن بسەر رۆمانى داھىن؟

-پەيكەرە فەکولىنى: ھەلبەت ئەف فەکولىنە ژ دوو پېشىنەت:

پېشىنەت يىكىنلىكى يى ئەتىمەتلىكىن بىرخانىندا:

- 1- روونكىندا ئىگەھەي (دەستپىك) وئەم دىتن وبەشىن ب خۇقە دەگرىت ب تايىەت ئامازەكىن ب دابەشكىندا (جىرار جىنەت) دەگەل ئامازەكىن ب دىتن وپىناسىن رەخنەگەر و فەکولەمان لىسەر سەنورىن (دەستپىك) ب خۇقە دەگرىت. دېقىدا سەنورداركىندا توخيىتى "دەستپىك" ب بابەتى "تەكニكا دەموجە" يى بىتى دوور ژ بابەتىن دىتىر يىن (دەستپىك) وەکو جىنەت دىياركىن ب خۇقە بىرىت.

- 2- پەيوەندى دنافېمەرلا ئەدەبى وەھلېزارتى زمانى يى رىستا ئىكى يى رۆمانى: دەيانا ئى خالى دا ژىلى دىياركىندا دىتىن رەخنەگەر و فەکولەمان، فەکولەرى ژى دىتن و شلۇقەكىنن خۆ ھەبۈونە.

سېيى- دەستپىكىندا رۆمانى ب جەنەفان: دەپ ئەندازىدا وەکو نوييۇونەك فەکولەرى ئەف خالە ب تەكニكا دەمىي فە گەرىدىا يە وەکو تىرۇانىنەكى نۆي، چونكى پەيوەندىمەكى پېتكەمگەرىدىا يى دنافېمەرلا كەسان يان جەنەفان وان ب دەموجەي فە يى ھەي چ وەکو رەگەز يان وەکو تەكニك. و ئەمۇن دېنە بزوينەر ئەھەرلەن ب رووداندا و

ياربيا ب دهمى دکمن و رومانقىسى نەچار دکمن وان همه تەكىيىكا بكار بىنېت ئەمۇين دېھشى دووئى دا هاتىنە دياركىن ب نموونەقە.

پشقا دووئى: ئىستاتىكىا فەگىر انى دوينى دەستپىكى رۆمانى دا: دۇنى بەشى دا فەكولەر ب هوير و ب هەردو شىۋەپىن تىورى و پراكتىكى چۈويە دناف شىوازى چاوهنىيا پيادەكىن و بكار ئىنانا "تەكىيىكا دەموجە" د وان شەشه رۆمانىن نوى دەركەتى دا هاتىيە كرن ژوان ژى: پىشخستنا روودانا، پاشخستان، وەسفكىن، دىمەن...ل دوماهىيا فەكولەن ئەشتىيە هەندەك ئەنجامان وەكى بەرسەدانەك بۇ پېرسىار و گەرىمانىن فەكولەن. دەگەل رىزىكىندا وان ژىددەرەن ب زمانىن كوردى، عمرەبى، ئىنگلىزى ئەمۇين مفا ژى هاتىنە وەرگەتن. دېقىدا پۇختى فەكولەن ب زمانى عمرەبى و ئىنگلىزى هاتىيە نەقىسىن.

رېبازا فەكولەن: دەقى فەكولەندا، هەردوو رېبازاين:

1- بونىادگەرى: ب تايىمەت بنىاتى تەكىيىكا دەمى يا "جىرار جىنەت" و ۋالاھىيا جەمى يا "باختىن"ى.

2- رېبازا وەسفى- شىكارى بكار هاتىيە. شلو فەكىرنا بنىاتى دەموجە د رۆمانىن وەرگەتى دا.

پشقا ئىكىن: تىگەھى دەستپىك د رۆمانى دا.

ئىك- فەگىر اندا دەرازىنكا (دەستپىكى) د رۆمانى دا:

ھەر تىكىستەكى ئەدەبى ب دەستپىكەكى دەستپىكەكىت، ئەم چەند رىزىن ل دەستپىكى دېنە ئەگەرى راکىشنا خاندەقانى بۇ خواندنا رۆمانى - چ ئەف رىستە يا كورت بىت يان يا ئاوىتە و درىزبىت- ، بەلى پىريا فەكولەران ئەف ھەردوو دەستپىك دوماهىك ب وى گەرنىگىي وەرنەگەرتىنە ب رادا گەرنىگىا نافەرۆكى. و زېير دکمن كو بنىاتى سەرەكى يى ئافاھىي رۆمانى ژ دەستپىك، نافەرۆك، دوماهىكى پىكەت.

دەھر دەستپىكەكىدا رۆمانقىسى يى ئازادە ب كىيڭ توخمى رۆمانى دەستپىكەكىت، بەلى يا بەيىز ئەمە كو - دېيت دەستپىك مەزنەتىن نافەرۆك بىت- ئانكى دەلالەتىن نافەرۆك رەوودانىن رۆمانى د وى دەستپىكەكىدا دەھىن دانان. دېسان مەرج نىنە ژى كو فەگىر يى نەچار بىت ب توخمەكى دەست ب فەگىر انى بىمەت، بەلكو دېيت تەكىيەك بىت وەكى بكار ئىنان (پىلەكاباي، لېنى پەردىكى، دېتنا تابلو يەكى...) كو پىريا قى جۆرى رۆمانى د رۆمانا (پىلەن ھېشىارىيەدا) دەھىن دېيت. ھەلبەت ئەم چەند ديار دەكتە كو سەركەتتا رۆمانى ژ دەستپىكى دەستپىكەكىت، لمورا زەممەتىيا وى ژ فەگىر اندا نافەرۆكى ب زەممەتە ب رامانەكى دېتىر (چ تىكىستىن

ئەدەبى بى دەستپىك ناھىيە ئەقسىن، يان ئىستىھالەكى كو بىبىتە بەشەك ژ رىرەوا روودانا) (مۇھەممەد، عىدالرەحمان مۇھەممەد، 2023، 95).

نهو پیشنهادیا ددهستپیکیدا دهیت دهرازینکه بو چوون دناف روودانا، ڦمکرنا دهراگه هئیه بهرامبر دهان کارهکنهر و روودانین سهرهکی و لاوهکی کو ههمی ب همفراب گریههکنفه دگریداینه ئهو گرئ جار بهرهف گوپیتکی دچیت و جار ڙی ئاگرئ وئی دهیته خارئ. هندهک ڙ ڦمکولهان و مسا دیاردکهن کو ((هزرا ئهقئی دهستپیکی یا ڙ دهستپیکرنا "ئوپهرا" یئی هاتیه و هرگرتن، چونکی و هکو یهگمهکا هونهري و سهرهبهخو دهیته پیشاندان)) (قاسم، سیزا احمد، 1985، 39). ئهق دیتنا (سیزا احمد قاسم) ڙ ڦمیریزا دیتنا ئهستوی یا هاتی و هرگرتن. ئهستو د پهروتکا خو دا (هونهري گوتارئ) دا ئامازه ب دهستپیکی دکھت و دبیزیت: (نهو دهستپیکا ئاخفتني یه، دههبلهستی دا بهرامبر (المطلع) دهیت و هونهري لیدانا (بلویلی / الناي) یان موزیکی دا ب (ڦمکرن / افتتاحية) دهیت، ئهق ههمی بهراهیکن همروهکی ڦمکرنا ریکی یه بو وی کارئ دویقدا دهیت..) (طالیس، ارسطو ، الخطابة، 1979، 130). ل ڦیری بتتی گهورین کمتهی هونهري موزیکی کو ئهستوی تنهها ئیک ئامیر (نای) یا بکارهینای و (سیزا) ی گروپا (ئوپهرايني) یا بکارهینای. بهلئ ب هر شیوهکی بیت مهرمم ڙئ ئمهو نهه دهستپیکرنا ئیکی یا کاري یه و ب تیکسین جینیت" ب شیوهکی هویر دناف ڦی بابهنتی دا چوویه خارئ و دیارکریه و بنافی (تیکستبهندیا نفیسہری) دیارکریه و ب ڦی شیوهی:

تىكىستى بىلندى نقىسىنى	تىكىستى بىلندى نقىسىنى	تىكىستى چارچوڭەكىرىي نقىسىنى
نقىسىنى		

نام	هامش	ناڤى نۇسخىسىرى
قەگوھاس تىنن	چاپىك ھفتىن	ناڤ و نىشانى تىكىستى (سەرەكى ولاوھكى)
تايىمت و گشتى	روزئىنامەفانى	تايىتلەن دناڤەرۆكى دا
ياداش تىنامىن	دى سالوگ و	دەستپېڭ
نوستالىيى ياي	گەنگەشەكىرن	پېشەكى
كومىنلىن	سمينار	دیارى
خۆدى	كونگره	دەرچۈون
	خواندىن رەخنەي	تىببىنى
		دەھەمن
		هامش

(جىنىت، جىرار، 2008، 48).

سەرەرى وى چەندى كو بابەتى دەستپېڭ يان دەرازىنكا تىكىستى ھندەك بشكىن تايىمت ژ تىكىستى ب خۆقە دىگرىت ژ وان ژى: كەفەرى (غلاف) رۇمانى، ناف و نىشانى رۇمانى، دىارى، تايىتلەن دناڤەرۆكى رۇمانى دا، پېشەكى، ھەر تىشەكىن گىرىدای لايەنى دەرۋەمىي تىكىستى بىت مينا ئەھى وينى دەگەل كەفەرى، پەيقا لايەنى چاپكىرى وبەلاق دىكەت، ئەقە ئىك ژ وان خالايە ئەھىن دىنە ئەگەرەن سەرەنچ راكىشنانا وەرگەرى كو ب چار رەگەزىن سەرەكى دەھىن ناڭكىن ئەھىزى: كەفەر(غلاف)، نافونىشان، دىارى، دەستپېڭ.

يا دەقى قەكولىنى دا پى مەرمەن دەستپېڭكى تىكىستى رۇمانى يە - مەرمەن ژى ئەھى پەرى ئىكى و ئەھى چەند رىزىن ئىكى ژ دەستپېڭكىن رۇماننۇقىسى ب نۇسخىسىن و قەگىرانا روودانى- ئەھى ژىدەرەن فەرەنگى ئەھىن ئەق زاراھە شلوقەكىرى وەكى (لسان العرب) دىارى دىكەت كو (دەرازىنک دەستپېڭكى دەرگەھەي يە، بەرپېڭكى پايدىكى يە، ئەگەر مەرۆقى ب قىيت بلندبىت دەقىت بسەرەكەھېت...) (على، محمد بن مكرم ابن المنظور، د.ت، 702). كەواتە دىتىنلىن جودا لەمەر ۋى زاراھە هاتىنە كەن و ھەر ئىك د تىرۋانىنەكى دا دىبىنەت كانى ئەھى بابەتىن ئەق رىستە ب خۆقە دىگرىت چە.

دىسان دەھەمان ژىدەردا ئاماژە ب پەيقا (ھل/ ھل) هاتىھە كەن كو ئەھى ژى ئىك ژ وان ھەۋاتايانا بۇو يَا بەرامبەر دەستپېڭ يان (استھالل/ ھل) هاتىھە دانان و شلوقەكار وەسا دىبىن كو ئەق پەيقە بەرامبەرە

(مطلع، ابتداء، افتتاح، مقدمة) دهیت (علی، محمد بن مکرم ابن المنظور، د.ت، 702). وهسا دیاره - دبیت - ژبمر بهرفره هبیا زمانی عمره‌بی ئهو چمند پمیقە دهین گوتن، بەلئى هەر ئىك ژ وان سنورى خۆ و بۆ جەھەکى تاييەت دهیت دانان. دفەرنگا كوردى يا (سپیریز) دا هاتىه ((الاستهلال: هەلاتنا هەميقي، دەستپىكىن، جوانىيا دەستپىكىنرا هەلبەستى)) (دوسکى، محمد امين ، 2008، 46). دەنى فەرنگى دا جوانترىن پەھيف بۆ دەستپىكىا هەر تىكىستەكى ئەدەبى هاتىه ھەلبىزراتن ئەمۇزى (ھەلاتنا هەميقي) ئانكو دەركەتن ب جوانترىن شىيە كۆ بىيىتە جەئى سەرنج راكىشانا وەرگرى وەكى سەرنج راكىشنانا مروفى بۆ رۈوييە هەميقي.

د زمانی ئىنگلىزى دا زارافى (درازىنك/ استهلال) برامبىر (instance prefacielle) دهيت. و ئەم بەشى ژ فى درازىنكى پى مەرم (پىشەكى/ چەند رىزىن ئىكى ژ تىكستى) ب زارافى) المقدمه المدخل "introduction" دهيت. "جىرار جىنىت ۋە دەستېيىكى ژ وان (مجرات) ا دەزمىرىت ئەمۇين (سېمىز/ فالاتى/ فضاء) تىكستى ب خۆقە دگرىت. هەر چەندە - دېيت - وەكى دابىشەكا رىزىھى ئەق لايەنن ب (سېمىز) دەين ھەزمارتن بۇ گەلەك كەسان يا گەنگ نەبىت، بەلنى دېنەمادا ناق و نىشان و كەفەرى تىكستى ئەدەبى پىنگاۋا ئىكىيە يا چاقىن وەرگرى دكىشىنە خۇ و دېيتە ئەگەر ئەم دەست بەدت ھەملگرتنا وى، دويۇدا ئەم بابەتىن دېتىر يىن گۈيدىلى (فالاتىي) دەيت تاكو دگەھىتە رىزىن ئىكى يىن دەستېيىكى دەيت ھەزمارتن، ئەم دېيتە ئەم ئامان يى ھزر و ئايىپولۇجيا نېسىمىرى تىدا كوم ۋەبۇوى، دەھمان تىكستى دەيت ھەزمارتن، ھەلبىزاتنا وان رستا ئىكى، چونكى (ئەق چەند رىزە ب بەرچاقترىن درازىنكىن دەستېيىكى دەيت ھەزمارتن، ھەلبۇسىتى وى يە بەرامبىر وى روودانا دېيتە بەرھەم) (اشبەون، عبدالملک، دەمدا پاراستنا گوشەنەيگا و ھەلبۇسىتى وى يە بەرامبىر وى روودانا دېيتە بەرھەم) (النصير، ياسين، 2004، 88). مەرەما قى چەندى ھەممى ئەمە كەنەنچىسى بىرىكەما سەرنج راکىش دەست ب ۋەكىرانا روودانىن رۇمانى بكمەت. (ياسين نصیر) دەستېيىكى/استهلال (ب زەممەتلىرىن بەرپەرىن كارى باشى ئەدەبى دا ددانىت، هەر پەيەمك يان رستەك ھەلگرا دوو رامانا يە يا ئىكى رامانەكا گشتى يە كەنەنچىسى دەست ب ۋەكىرانا رۇمانى يە، يَا دووئى ژى واتايەكە تايىمت و كويىرە، كەنەنچىسى بەرپەرىن روودانى يە)((النصير، ياسين 1986، 40). زەممەتىيە وى ئەم ب وى رستى رۇماننچىسى دى كەنەنچىسى دەرگەھى خاندنا رۇمانى دەته دەست خاندەقانى. لەوما هەر چەندە رۇماننچىسى يى رۇنىيەز و رەوانبىزىبىت دېيت ب ۋەي درازىنكى رۇمانا خۇ بكمەتە دەستى زۇرېبىيا خاندەقانان و بىشىت كارتىكىرنى لىسەر بكمەت كەنەنچىسى دەرگەھى خاندنا رۇمانى دەته خارى. خۇ يى دېيت كەنەنچىسى دەستېيىكى/استهلال (ب زەممەتلىرىن بەرپەرىن روودانا بچىت خارى. خۇ يى دېيت كەنەنچىسى دەستېيىكى/استهلال (ب زەممەتلىرىن بەرپەرىن روودانا بچىت خارى.

تیکستی رومانی بزاره؛ لهما دفیت رومانقیس گرنگیه کاتاییهت ب هملبزارتنا پهیف، دسته موائزه، رسنین گونجای بکمته زیهرکو ئهو رسته دی بیته سهره داف بؤ چوون دناف نافه روقا رومانی دا.

دورو: په یو هندی دنابهرا لایه نهی له ده بی و هله لبزار تنا زمانی یا رستا ئیکی یا رومانی:

زمان رو لهکی سمرهکی د گه هاندنا هزرین مرؤفی دا دگیریت. ئەف چەندە ژی ب ریکا سیستەمەکی ریکھستی يى ریزمانی ل پەی یاسایین زمانی يى هەر نەتمەکی دبیت. دەستپېکرنا تىكستی وەکی "جیرار جینیت" دبیزیت: ((دەقەرەکە دەھیتە دنافەمرا نافدا و دەرۋەھيا تىكستی بى فەبرین) (جینیت، جیرار، 2008، 112). دەنی ناقبەینى دا رۆماننۇقىس دى پلانا نۇقىسىندا رۆمانى و شىۋازى ۋەگىرانا وى دانىت. رۆماننۇقىس دشىت ل پەی دىتنا خۆ ھەلبىزارتتا ئىكى يارستا ۋەگىرانى ب رەگەزەکى رۆمانى يان ب ناقەمكى دىيار يان ژی ب جەنناقەکى دەستپېکەت. ئەو ئەركى سمرهکى يى ئەف بەشى رۆمانى ب خۇفە دگەرتى:

1- دېيىتە ھەقبەندەكا ۋەگىر انى دنابىمۇ دەقى ۋە چۈن دنابى خاندەقانى و بەرھەقكىندا وى بۇ چۈن دنابى جىهانا نىف واقع ونیف ئاشۇپ.

2- خالا ژ هەمیا گرنگەن ب گرنگیدان چەند رىزا راكىشانا هشىاربىيا وەرگرى يە وورزىاندنا هەستىن وى و چاوەنپا دورستكىندا وى كارلىكى ئەوا دنافېمرا رومانى و ئەو لايەنلىكى كاريگەر د ھەست و نەستىن خاندەقانى دا دورست دېيت.

3- دههمن دههمنا ئهو پەرگرافا ئىكى بەرھەمچىرنەكە بۆ پەيداكرنا ژينگەها قەگىرانى و ب خۇ ۋەگەرتىنا نەراستەخۇ پا روودانى دگەل ئاراستەكىرن بۆ خاندى ب سەرنج راكىشىرىن رىئك دەيتە ھېزمارتن.

ب شیوه‌کنی گشتی نهفه و مکو مهرجن سهرکهتنا رومانی يه، چونکی به‌چاف و مرگرتا ڦان خالا فاکتوري هارپکاره بُر راکيشنا خانده‌قاني و ورگري.

دەستتىشانكىدا زاراھەكى ئىكىگىرتى بۇ ئەملىقى رىزا ئىكى فەكولەر پالدايىنە ھەر ئىك ل دوويف خاندن و دىتتى خۇ زاراھەي بىدانى، "رولان بارت" ژ بۇ دەستتىشانكى سەنورى جوگرافى يىن دەستتىپىكا فەڭىر انى د تىكىستى رۇمانى دا بەرامبەر وى زاراھى گشتىگىر ئەھۋى زاراھى "دەستتىپىك" ب خۇفە دىگرىت - ھەر ژ بەرگى رۇمانى تا دوماھىي و ژوان ژى دەرازىنەك ب خۇفە دىگرىت. پرسىيارەكى دىكەت ئەھۋى (ئەم ژ كىچە دەستتىپىكىن؟) مەرمەما وى ژ ۋى پرسىيارى ئەھوبۇ بىزانىت تىكىستى ئەدەبى ژ كېش بەشى دەستتىپىكەت دەھەمان دەمدا دىيار دىكەت كۆ ئەم پرسىيارە جەھى ئىشانى رۇمانىنىسى يە، چونكى ئەم ھزر

دچاوه‌نیبا دهستپیکرنا پینگافا تئیکی د گهشتا نفیسینا خو دا دکهت بټ فهکیرانا وئی روودانا هملبزارته. بهلې

-تیگه‌هی "دستپاک" چیه؟ سنورین وی ژکیفه دستپیدکه‌ت؟

-دستیاک چاوه دهیته ههبوونی؟ نفیسهری چ میکانیزم هنه بو ۋەگەوەستنا خۆ داكو ژ دەرقەی دەقى بۇ چۈون دنالق دەقى دا؟ و دا ژ دەستیاکى بچىتە دووماھىكى؟

-جوری په یوندي دنابهرا دستيکي و وړگري چيې؟ ئمو چ (رهانات/ رهن) به هانمیین هونمری نه
دستيک یې دستيکه؟

۱- چارچوّقی گشتی بی تیکستی، گلهک جارا ب: سپهیز، دهستپیک و دوماهیک، دهرازینک، دهروازه، دهستپیکرن، رستا ئیکى، پەمیقا ئیکى ... ب خۇقدىگرىت. كەواتە "د. نوزاد ئەممەد ئەسۇد" دىياردىكەت كو ((دهستپیک تو خەمیکە تايىبەتمەندىي خۆى ھېيە وەك ئەھەن سەرتايى دەق دەكاتە هو دەشزانىن گشت سەرتايىك / دەستپىكىك دەبىتە بزوئىنەرى يەكەمى دىنامىكىتى دەق، لە گەل ئەممەشدا دەستپیک - وەك رەگەزىك - لەناو گشتىتى دەقدا گەرنگىتى خۆى ويردەگرى، واتە دەستپیک مىكانىزى مى كارە ئەدەبىيەكە نىشان دەدات)) (ئەسۇد، نۇزاد ئەممەد، 2006، 45).

2- روودانیں رومانی، ئەوژى ھەمی دچنە دسنجورى ناپەرۆکى دا و ھەمی ئەمو رەگەز و تەكىنلەن، ئەماننىقسى، ھەبىز تىدا دەتنە باو ھشکەرن.

-3- گرئى و دەستتىشانكىرنا وئى پلانا نقىيىسىملىرى بۇ وئى ميكانيزمما گەشەكىندا گۈيىي
بكارئىنai (أشهبون، عبدالمالك، 2013، 19). ئەقە و هسا دىياردىكەت كۆ ھەممى ئەو زىدەھېيىن دەرقەمى
تىكىستى رۇمانى ب خۇفە دىگرىت و بۇ دېنە چارچۈزەكى گشتى، ئەو دەرازىنکە ژى يا ژ وان زىدەھېيان
ھاتى ھېزمارتىن.

بەلى دەھمان ژىيەردا ئاماژە ب وى تايىەتەندىبى ھاتىھ كىر ئەوا ئەو رستا دەستپىكى ب خۆقە دگرىت، دىيار دكمەت كۆ ب شىۋەكىن گشتى تىكىستى ئەدەبى د سىي قوتاغىن سەرەكى دا دېۋرىت ئەۋزى: رستا ئىكىن، پارچا ئىكىن، دۆماھىيىبا تىكىستى ب رستەمەكاكا گشتىگىر دەھىت نافكىن.

سپی- دستیکرنا رومانی ب جہناشان:

هلههت بابهت گریدای تهکنیکا دهمی يه، لئي پیادهکرنا جهناقان دگمل وان تهکنیکا پهیونديمهكا پېشكەمگریدايە؛ چونكى ئەو رستا دەستپېكى يا دەھىت نېشىسىن ب جەنافى كەسمەكى دەستپېكەت وئەمۇ دېبىتە ئەگەرئى دەركەتن ژ رىرەوا دورستا دهمى و دكەۋىتە دچارچۆقى تهکنیکى دا. يان ھندەك جارا (و) دەدەستپېكى رستى دا دەھىت بكارئىنان وئەققى نموونى دى لەدەف "غالب ھەلسا" ھىت دىتن و ئەقە ژى وەكى تەكニك دەھىت ھەزمارتن (اشېھون، 2013، 121).

ددهستپیکرنا نفیسنا رۆماننیدا، رۆماننچیس ھەولددەت د رستا ئىكىدا سەرنجا خاندەقانى بۇ رۆمانى ب راکىشىت؛ لەمما ژى باشتىر ئەمۇ رەوانبىزىيە وى ھەى دەيانا وى رستىدا لىسەر بىنیاتى دوو شەنگىستىن سەرەكى، ئاقا بىكەت ئەۋۇزى:

- 1- بهر جهسته کرنا رهگذری سهنج راکیشان و چیز دورستکرنی: (تشویق)ی.
- 2- پیاده کرنا رهگذری و رژیاندی، پیغ بهر دو امیبا خاندی (راکیشانا و هرگزی پیغ ناقمر و کاتیکستی).

دакو ئەو ھەردوو خال ب سەركەفتىانە بھىنە دىتن، رۆمانقىس يى نەچارە ل وان ميكانزم و رىكا بىگەر ھىت ئەمۇين مەزىتلىرىن سەركەفتن بۇ بىدەست قىشىپ ب تايىبەت ئەگەر رىزا خاندەقانا ل سەر وى رۆمانى يى زىدە بىت. نېقىسىنا وى رىستى زەممەتىا خۇ يى ھەى؛ چونكى دى ھەمى ھىزا رۆمانى كەفيتە سەر وى رىستى د رۆمانىدا، شەھەزايى ژى ئەمە كۆ ئەمە رىستە يا گشتىگەر بىت.

"جیرار جینیت" دهستیکا رومانی دابهشی دوو جورین سمرهکی دکمت: يا ئىكى ئەمە كەسايەتىيا رۇماننۇقىس دەھلېزىرىت بۇ دەستىپىكىرنا رۇمانى يى نىاس وئاشكرا نىنە بۇ خاندەقانى ئەقە ژى دېبىتە پىشەكى ژ دەرقە و پىز د رۇمانىن سەدى نوزدىدا يا بەرپا بۇو. جورى دووئى كۆ پىدۇنى يە كەسايەتىيا رۇمانى بۇ خاندەقانى يى بەرنىاس بىت و ب ناڭ يان جەنافى وى بەيىتە پىشكىشىكىرنا. دەھمان دەمدا ئەمە وەسا ھزردەكەت كۆ جەنافى "ئەز/من" دوخەكى تايىبەتە دنابىمرا ھەردوو جۇرا دا كۆ ئامازەيە بۇ كەسايەتىيا قەگىرى ب خۆ (جینیت، جیرار ، 2000، 89-90). وەسا دىارە كۆ جوداھىيا دەستىپىكى رۇمانى دنابىمرا رۇمانا كەقىن و نۆى دا يَا ھەى، خۇيا دېبىت ژى كۆ د زۇربەيا ھونھەن قەگىرانى دا ئىكەم رىستە ھاتىبىت نۇقىسىن ب تايىبەت "چىرۇكان" دەستەمۇازى "ھەبۈو نەبۈ كەس ژ خودى مەزىنلى نەبۈو" د كەلتۈرى ھەر نەتمەوهەكى دا ب شىۋەكى ھاتىيە قەگىران نمۇونە ژى بۇ ۋى چەندى "چىرۇكىن ھزار شەف و شەقەك". د رۇمانا نۆى دا شىۋازى قەگىرانى د وى دەستەمۇازى دا ھاتىيە گەھورىن و ئەمە "بىزەيە" ھەممە جۇربوويە دنابىمرا جۇرین قەگىران و شىۋازىن وى، ب مەرەما وى چەندى كۆ خاندەقانى بىخىتە بەرامبەر تابلويمەكا ھونھەن قەگىران و شىۋازىن وى، دارشتىنا وى وىنەي ب ھەلېزىارتىا پەمپەن بىت .

شیوازی دارشتنا که سه کی نهاده "غائب" دهته دهستینکرن ژ. وان ژ.ی:

أ- جهنافي كمسى ئىكى (ئاخفتىكەر) (ئەزىزى من) :

ئەف رۆمانىن ب ۋى جەناقى دەستپىدكەت وەكى "جىنىت" دېيىت: ((كەمسايەتىا وى بۇ خاندەقانى ياناشكرايە، ئاخفتىكەر دەبىرلەنا ناقى خۇب جەناقى دكەت)) (جندارىي، ابراهيم ، 2012، 184) مەرھما رۆماننۇقىسى ژ بكارئىنانا ۋى چەندى راكىشانا خاندەقانى يە كو بچىتە دناف رووداناندا، چونكى ئەم دى هزر كەت كو ئەفە فەگىرانە فاكتەرەكى سىحرئامىزە بۇ خاندەقانى رۆمانى. ئەف شىوازە د رۆمانا (دەملىن ب ژان ياكۇغان حەسمن) ھاتىه و ب جەناقى (من) دەست ب فەگىرانى دكەت. ھەلبەت ئەم دەمى ئەم ئۆماننۇقىسى ۋى چەندى بكارئىنىت جۇرى فەگىرى ژى ئاشكرا دېيت. خاندەقان دەمىي وى رىستى دخوبىت ھەست دكەت

کو رۆماننفیس ب خۆ یه دى بهسی رودانەکى كەت و ئەو ب خۆ دى بىتە ۋەگىرى وى، ئەقە ژى ئامازەيەكە رۆماننفیس دى بىتە ئاراستەكەرى پەيمانى و دەھمان دەمدا وەرگرى وى ئانکو پرۆسە دى يا بەرۋاقازى بىت. ب ھەمان شىوه د رۆمانا (ئىقا) يا "دیار ئەرەدنى" دا جەناقى "من" بۆ كەسى ئىكى / تاك بكارھاتىيە و ئەقە دبىتە شىوازەكى راستەوخۇ يى بكارئىنان وپىادەكىنامى كەسايەتىا رۆماننفیسى د پرۆسەيىا فەگىرانىدا. بەلى "سەبرى سلىقانەى" د رۆمانا خۆدا يا بناقى (دەرگەھى دونيابى) ب دانە نىاسىنامى قارەمانى رۆمانى دەستپېكىريە و دېبىزىت: ((نافى من دەشتى يە، ئەز ژى وەكى...)) كەواتە بكارئىنانا ھەردوو جەناقىن (من، ئەز / بو تاك، ئەم/ بۆ كومكىنى) كو دەگەل كارى تىپەر و تىنەپەر دەيت بكارئىنانا بكارھاتىيە و ئەقە ژى بەلگەيەكە كو رۆماننفیس ب خۆ دى بىتە ۋەگىرى كەمىيەشتنان و روودانا ۋەگىرىت. "زوزان صادق سعيد" ۋى جۆرى ۋەگىرانى ب ۋەگىرانەكا زاتى ناق دەكت و دياردەكت كو((بۇلى ۋەگىرى ھەميشت زان نامىنەت، بەلکو روویدانىن چىرۈكى ب رىكا بەچۈونەكا كەسايەتى و ھەقپىشكىيەكا دنابېرا ۋەگىر و نافەرۆكا چىرۈكى دەيتە ۋەگىرانى. بۆ وى مەبەستى جەناقى ئاخفتى كەسى ئىكى ئەز/ئەم، دەيتە بكارئىنان)) (سعيد، زوزان صادق، 2008، 37).

هاتنا ئان جەناقان دەگەل ھندەك پەيپەن دىتەر كو ھندەك جارا گۈيدىدى دەمى يە و ھندەك جاران جەھى يان كەسىيە ژبو ۋى چەندى ھەر بىزەيمەك رىكەكە بۆ سەپاندىدا دەستەھەلاتا خۆ چ يَا ئاخفتىكەرى بىت يان يا گوھگەرى بىت، كو يى ئىكى (ئاخفتىكەرى) دەقىت كارتىكىرنى ل يى دووئى بكمت. ب ۋى رىكى ۋەگىر ب رىكا ۋى جەناقى دى بىتە پرا گەھاندى دنابېرا رۆماننفیسى و وەرگرى (خاندەقانى) دا. ژ ساخلمەتىن ۋى جۆرى جەناقى ئەو دەمى رۆمان ب وى دەستپېكەت خواندەقانى ب خۆ ۋە گۈيدەت و وەسا ھزردەكت كو رۆماننفیس ئىك ژ كەسا رۆيەتىن رۆمانىيە. "تودوروف" دېبىزىتە ۋى جۆرى ۋەگىرانا ب جەناقى ئاخفتىكەرى دەستپېكەت ب (گوشەنىيگا ھەقالىبەند) ئانکو ((ھەر زانىارىيەكا دەيتە ۋەگىران يان ھەر نەيىنەيەكا زنجира ۋەگىرانى يا ھەقالىبەند دەگەل "ئەز / ۋەگىر" ئەقە ژى ۋەگىرى ژ نېتىسىرى دوور دئىختىت و دەكتە كەسايەتىيەك)) (مرتاض، عبدالملک، 1989، 160) تودوروف ناشكرا دەكت كو كەسى ئىكى و يى سىي ھەردوو ئىكىن، بەلى زاراھەكى داپوشى يى ئەدەبى بۆ ددانىت داكو سەرداڭىرتى بىمەر توخىنى ۋەگىرانى بكمت. بۆ بەلگاندىنا ۋى گوتى رۆمانا مارسىئىل بروست (لىگەريان ل دەمى بەرزە) شىوازى ئاخفتىكەرى (ئەز) بكارئىنەت و ژبۇ وى چەندى داكو خاندەقان نەزانىت ئەق ۋەگىر ھەر رۆماننفیس ب خۆيە دېبىزىت: تەنها ئەقە رۆمانە. (بوتور، ميشال ، 1986، 63).

ب- جەناقى كەسى نەئامادە :

ئەگەر تەماشى رۆمانا قى سەردىمى بھېت كرن دى تىيىنبا وى چەندى ھېت كرن، كو پىرىيا- رۆماننىقىسان دەستپېكىرنا رىستا ئىكى يا رۆمانىن خۇ شىوازى جەناقى كەسى نەئامادە يان جەناقى ئاخفتىكەرى بكاردىننەت، ئەقە و ژىلى بكارئىنانا شىوازى ناسىيارىي، ئەگەرى قى چەندى ژلايمى دزفرىتە وى ھەلبىزارتى رۆماننىقىسى بۇ پلانا رۆمانى دانايى و ژلايمى دىتە ۋە بكارئىنانا كەسايەتىيا رۆماننىقىسى لېشت كەسايەتىيا ۋەگەرىيەمەشىزان ب مەرەما وى چەندى يە كو ھەر چ تىشىتە كەشارتى ھەمە ورۆماننىقىسى بقىت ب خواندەقانى رابگەھىنەت دا برىكا وى جۆرى ۋەگەرىي بىت. (عبدالملک مرتاض) د وەسەكىرنا جەناقى كەسى نەئامادە دىبىزىت: ((جەناقى نەئامادە د رۆمانىدا سەروھى ھەرسى جەناقىن ۋەگەرانى يە و پىرى ھەممى جەناقىن دى بكاردەت، ب ساناهىتىرىن جەناقە بۇ وەرگى، كىمترىن ئاست دقىت بۇ تىكەھەشتىنى، لموما زور يى بەرەلاقە)) (مرتاض، عبدالملک ، 1998، 153) كەواتە وەسا دىاردىت كو بۇ رۆماننىقىسى يا ئاسانترە ب شىواز و سەرزازى ۋەگەرىيەمەشىزان دەستپېكىت، چونكى ئەو ب خۇ ئەگەرى قى بكارئىنانى بۇ ۋان ئەگەرمان دزفرىنەت ئەۋۇزى:

1- رىكەمە بۇ خۇ ۋەگەرمان دەستپېكىا نەھەنە دەستپېكىا نەھەنە ببورىنىت.

2- رۆماننىقىسى ژ كەمن د تېپكا (ئەز) دوور دئىخىت، چونكى ۋەگەران ب ۋەگەران دى رۆمانى و رۆماننىقىسى ئىخىتە داھىن رۆمانەكا ياداشتىنامىي.

3- ۋەگەرى ژ نەھەنە دوور دئىخىت. تەنها وى وەكى ۋەگەرىكى ددانىت نە نەھەنەرە بەرھەممى ئەدەبى، ب ۋەگەرى دەنەتلىكى ئەدەبى وى تىشىتى گوھ لېبۈى بۇ خاندەقانى ۋەگەرىيت، ھەرۋەكى (ابراهيم جندارى) دىبىزىت: (ۋەگەرى جەناقى نەئامادە رىكا خۇ ۋەگەرمان دەنەتلىكى داکو بىشىپەت ھەممى روودانا ژ پىشىتى ۋەگەرىيت، ئانکو ژویرە تەماشە دەكتە و ھەممى تىشىتى ۋەگەرمانى دىانىت). (جندارى، ابراهيم ، 2012، 184). وەسا دىارە كو كەسى سىيى ئەگەرى ھەمەشىزانە يان ئەو ب خۇ رۆماننىقىسى، ئەگەر ئەو نەبىت چ كەسىن دى دناف رۆمانى دا ھەممى وان نېھەنیبا نزانىت ئەۋىن كارەكتەر دناف دل و دەرۋونى خۇ دا دئاخن.

4- دەلىقى دەدەتە نەھەنەرە ئاشنایى كەسايەتى و روودانىن كارى ۋەگەرانى بىت. ب ۋەگەرى ئەھى دى شەھەزايى لىسەر ھەممى كەسايەتى و روودانىن وېنىشەتلىن وان روودانا ھەمبىت ئەۋىن ئاراستا رۆمانى دگەورىت.

5- بكارئنانا جهناقى كەسى نەئامادە بىيىتە خالا ژىكەتكەر دنابىمرا دەقى ۋەگىرىلى و ۋەگىرى، وەرگىرى دېئىخىتە ژىر ياريا زمانى ھونمۇرى، وەسا دى ھزرکەت ئەمە دەھىتە ۋەگىران د واقعى دا يَا رووداي و ۋەگىر تەنها ناقبىنىكارە دنابىمرا روودان و ۋەگىرانىدا (ھەمان ژىدەر، ھەمان بەرپەر).

ل قىرى وەسا دەھىتە تىبىنېكىرن كو، بكارئنانا ۋى جۆرى جهناقى دەھىغانانى رۆمانى دا، وى دەمى بكاردەيت ئەگەر رۆمان ب ۋەگىرانەكە ۋەگىرەكى نەئامادە دەستپېكەت و ب ۋەگىرانەكە بايەتى دەھىت هېزمارتن.

ج- جهناقى كەسى دووئى :

ئەق جهناقە كىمتر بكاردەيت ژ ھەردوو جهناقىن دى، دەھەمان دەمدا بۇ وى جۆرى ۋەگىرانى ئەمە ب دانوستاندى دەستپېكەمن. دەھىغانانى ۋى جۆرى دا ھەردوو جهناقىن ("ئەز/ تو) جەن خۇ دېيىن، "بنفيست" دېيىزىت ((ئەز" ئەوه يى دئاخفىت و ھەر گۈتنەكە "ئەز" ب ستوھى خۆفە دىگرىت وەكى گۈتنا: ئەز نەشىم لىسەر خۇ نەئاخقۇم. وبو كەسى بەرامبەر "تو" پېدەياتىبا وى ب دەستتىشانكىرنا "ئەز" يَا ھەى)) (نوسى، عبدالمجيد ، 2002، 47). ئەق دىياردەكتە كو "ئەز" يَا ۋەگەھاستىيە بولۇشكەرى وجەناف ب جهناقى دەھىت بەرسەدان، وئەق جهناقە دېشدارن دېرۋەسەيا بەردىھوامىي دا، چونكى جهناقى "تو" دەيانا پەيوندىيىغا وى ب جهناقى كەسى ئىكى دەھىتە دىياركەن. ئانکو ئىكەم كەسى بەھقىتە بەرامبەر مەرقۇي دى بىتە "تو" ئەگەر ب زمانى دانوستاندى دەپل باخفيت، لەمما ژى ئەو رۆمانىن دىالۆگى پەر ب ۋى شىۋازى دەستپېكەت.

پشقا دووئى: ئىستاتىكا ۋەگىرانى دوينى دەستپېكى رۆمانى دا:

ھەلبەت رۆمان ژىلى تىكىستەكى ۋەگىرانى بىت ب خۆفەگەرا ھەمى ژانرىن ئەدەبى يە ژى، چونكى ب مەزىتلىرىن رەگەز دەھىتە هېزمارتن و ئەق ژى پالپىشەكى باشە بۇ بەرەف پېتىشچوونا روودان و گىرىيىغا وى. دېيىقى رەخنا نوى يَا رۆمانىدا رۆماننىقىس يى شەھەزايە لىسەر رەگەز و تەكىنلىكىن رۆمانى، لەمما ژى ل دەمى دارشتىدا رۆمانى رۆماننىقىس يى ئازادە ب رەگەزىن رۆمانى يان تەكىنلىكىن وى دەست ب نېقىسينا تىكىستى بکەن. دەقى ۋەگولەر بۇ رەگەزىن رۆمانى دى ھەردوو تەكىنلىكىن (دەمى و جەى) وەرگىرىت و ب ۋى شىۋەھى:

أ- دهستپیکن ب رهگهزین رومانی ژ وان ژی :

دهستپیکن ئیک ژ وان هیلین ئیستراتیجی يه دناف نفیسینا رومانیدا، چونكى ب كەپسەكى ئالۇزى دهیت ھۇمارتن و ئەو دېبىتە روناھى بۆ ھەمى تىكىستى. "ياسىن نصیر" دېئىزىت: ((ھەر چ تىشى دناف ھەرۋە رومانى دا دەھىتە ھەبۈونى كاكىلا وى يا دەھستپیکن دا ھەي)) (نصير، ياسين، 2009، 13). دىار دېبىت كو ب ھەر چ شىوه وشىوازەكى ئەف دەھستپیکن بەھىت نفیسین -چ گۇمان تىدا نىنە- دى درېزبىيا وى دناف رومانى دا ھەيت بەحسىرن مينا قان رەگەزىن ل خوارى دى ھېن دىاركىن دەگەل وان تەكىنەكىن رومانا نۇي پى لىسر دەھىت ئاقاڭىن و ب ۋى شىوه:

1- دەم و تەكىنەكىن وى د رومانى دا :

پەيوەندى دناف ھەر رومانى و رەگەزىن وى پەيوەندىكە تەمامكەرىيە. ئانكى ھەر ئیک ژ وان تەماكەرە بۆ بەردىمەبىيا كارى ئەلمەمەننى دىتىر. بەلىپرا دناف ھەر فەگىرانى و دەمى ئاراستەكە دىتىر ب خۆقە دىگرىت، چونكى فەگىران ب خۆ مەرمەن ژى لەلەپەن ئیك ھاتنا يەكەيىن گوتۇن يان سەرھاتى و روودانى يە.

بكارئىنانا ھەر رەگەزەكى د رىستا ئىكى يا تىكىستى ئەدەبىدا جەتى راوەستانىيە، چونكى ل سەر بىنیاتى وى رىستى ستراكچەرى دەمى ئافا دېبىت، "ھانز مير ھوف" دىار دەكت كو (بەر جەستەبۈونا بەھايى دەمى دناف تىكىستى دا يې گشتىگىرە، چونكى گەيداناندا وى دەگەل جىهاناندا گەيداناندا گەيداناندا كە ب ھەمى وان رەفتار و ھەلچۈن و ھزران ۋە يا ھەى يا كەمس تىدا دبورىت)(مجموعە اسانە، 2002، 46). كەواتە گەنگىيە دەمى د دەھستپىكىرنا رومانى دا ئاشكارا كرنا وى سەر دەمى يە يا روودان تىدا پەيدابۇرى و ب ۋى رېكى دەم دى چىتە دناف ھەمى بەشىن رومانىدا وۇرھىچى بەشمەكى وى جودانابىت، لەمما دېبىتە پەيكەرى سەرەكى يې رومان ل سەر دەھىت ئاقاڭىن؛ ۋېر ۋى گەنگىيە رۇماننىقىسان دەھەمى قۇناغىن پەيدابۇونا رومانى دا گەنگى ب دەمى دايە، بەلىپەن سەرپىشقا وى بۆ رومانا نۇي كەتىيە (گەنگىيە وى چەرخى بىستى دا پىز زىق و بەرچاڭ بۇو)((القصراوي، مها حسن 2004، 35).

دەھستپىكىرنا رومانى ب ھەر رەگەزەكى رۇمانى يان ھەلبىزارتىندا تەكىنەكى ئەو دخازىت، دىتتەكە دوور رەھەند و ئاراستەكە رۇون بۆ خاندەقانى دىار دەكت ب تايىمەت رەخنەگەرلەن رۇمانى. (ئالان روب گەرييە) دىار دەكت كو (دەمى رۇمانى دەمى دەھستپىكىرنا رۇمانى يە، ب واتايەكە دىتىر دەمى رۇمانى ئەو دەمى يې خاندەقان ب خاندنا رۇمانى ۋە دبورىنىت، چونكى ئەو دېبىت كو دەمى رۇمانى وى چەركەدەمى بەدوماھى دەھىت دەمى خاندەقان ژ خاندنا وى بەدوماھى دەھىت)((جەرييە الان روب، د.ت، 49). ئەف دىتتە ئەو نىنە ئەمە

رۆماننفیس پەرمانا خو پى دەستپېدکەت، ئانکو ئەف دەمە گۈيداي دەمە رۇودانىن رۆمانى نىنە و ج گۈيدانا وى دەمل وى رىستا دەمەدا نىنە ئەوا رۆمانى دەستپېدکەت، لەمما رۆماننفیس رۇودانەكى ۋەدگىرىت دەمرە دەمەكىدا ياخىدا بەپەيدابۇرى و ئاقاھىي رۆمانى ھەمى ل سەر وى دەمە دروست دېيت و تەكىنكا بكارنىنانا ۋى دەمە يە دېيتە ئەگەر بۇ راكىشانان سەرنجا خاندەقانى و پشتى راكىشانى شىنەكى دەمە خاندەقانى دەھىت و دېيتە رېكەخۆشكەر بۇ بەردەوامى و كارلىكبوونا خاندەقانى دەمل رۆمانى. ژېمەر ۋى دوو ئاراستەبىا ھەبۇونا دەمە و تىكەلبۈون دنابېمەرا دەمە رۇودانان رۆمانى و دەمە خاندنا رۆمانى "ميشال بۆتۈر" دەمە دابەشى سىيە بەشان دەكتە:

1- دەمە نەقىسىنى.

2- دەمە خاندنى.

3- دەمە سەرەر ووپى.

ئەف دەمە سىيە ئەمە يە پى مەرمە، چونكى ئەمە يە گۈيداي نەقىسەرى، رۆماننفیس دەزىزىن ئىكى يېن تىكىستى سىيمائىن رۆمانى ب چەند رېزىن دەستپېكى كو دېيت خاندنا وى چەند خۆلەكمەكى پېقىبىت دەستپېدکەت - دېيت چەند دەم بسەر نەقىسىنى ۋە چووبىن و دېيت ژى چەند سال بسەر وى سەرەتىي ۋە بورىين - (بوتۇر، ميشال ، 1986، 101). وەكى رەگەزەكى سەرەكى دئاقاھىي رۆمانى دا، لەمەر ۋان ستۇينا رادۇستىت ئەۋۇزى :

1- سىستەمە دەمە (پارادوكس) يان پارادوكسا دەمە ۋەگىرانى: دەقى سىستەمە دا ھەردوو تەكىنلىكىن (قەزقىزىن و زوى دەستپېكىن) بىناتى ھەقجوداھىبىا دەمە يە، و ھەر جوداھىمك ژى ب رادا بەرفەھىي ۋە كرييە و ئەمۇ ژى ب دەمە دەھىتە پېقان، چونكى گۈيدانا وان يە دەمل وى چىركا ئاخفتىن يان ۋەگىران دەستپېدکەت و چىركا دەستپېكىندا پارادوكسى (مجموعە مۇلۇفين، 1989، 124). كەواتىھە دىيار دېيت دەقەگىرانى دا دوو دەمەن ھەمین دەمە دەستپېكىندا ۋەگىرانى و دەمە گەھورىن دەھىتە رۇودانى ئەقجا جوداھىبىا وى دەمە دەمل وى رادە (مسافە) د درېزىبىا دەمە يە دنابېمەرا دېمى رۇودانى و دەمە ۋەگىرانى و ئەمۇ ماوەيە دنابېمەرا واندا دېيتە پارادوكسا دەمە. د رۆمانا كەقىن دا ب شىۋەكى راستەخۆ بكاردەت، بەلنى رۆمانا نۇرى ب شىۋەكى ۋەشارتى (ضمنى) خاندەقان ھەست ب وى بىرین يان پېشىمەتتا رەردىنا دەكتە. ئەف ھەردوو تەكىنلىكە رۆلەكى سەرەكى د بەرەف پېش بىرنا رۇودانان دېت، ئاستى دەمە وەكى تەكىنلىكە ژى ب قى شىۋەكى رۆلە خۆ دەستپېكىندا رۆمانى دا دېيىت:

أ- فەگەر اندن/ فەزقەنەن: زاراڭى (الاسترجاع/ فلاش باك) ب زمانى عەرەبى بكار دھىت و زمانى ئىنگلىزى دا (Analepse) بكار دھىت و فلاش باك پتريا جارا و مکو تەكىنیكەكا سىنەمايى دھىتە پىادەكرن. دېباڭى رەخنا رۆمانى دا هندەك زاراڭىن دېتىر ژى هاتىنە دانان ژ وان ژى: (ارتداد، البعدية) (عبدالمالك مرتاض) زاراڭى (ارتداد) كونجايتىر و هوير بىنتر دېنىت ژ زاراڭى (استرجاع/ فەزقەنەن) (احمد رحيم كريم الخاجى، 2012، 253) چونكى دنافىمرا ھەر چەند بەرىمەكە رۆماننۇسىس ب رىكا فەگىرى دى فەزقەنەن ل بەرى دەمى پەيدابۇونا روودانا رۆمانى كەمت. مەرەما سەرەكى ژ ۋى تەكىنیكى كۈرۈپ رۆماننۇسىس پەنايىت بۇ دېن پەيداكىنا ورژاندىن خۆشكىندا روودانىيە، فەگىر دېنىت دەيانا تەكىنیكا دەمى روودانا راومىتىنىت وجۇرمەكى دى يى روودانا ھارىكار ب كارەكتەرمى دېتىر بىنۇت و پاشى جارەكە دى بزقەرىتە شە روودانا ئىكى ب رامانەكە دى (فەگىر دەيانا فەزقەنەن بو دەمى بەرى كۈرۈپ دېرىندا وى دا بۇ فەزقەرىيە بكار دھىت. و ئەق چەندە ژى دەسىستەمى بىر ئېقەرنا روودانا دا سەرىپىچىكە تەكىنیكى يە، هندەك رەخنمەگر ئى تەكىنیكا دەمى ب فەزقەنەندا پاشقا يان رەھندي ناڭ دەن) (القاضى، عبدالمنعم زكريا ، 2009، 111) چونكى ئەق فەگەر اندىن دېتە ئەگەر ئەقەتەن دەنەندا زنجىرا روودانا سەرەكى و ھاتنا هندەك روودانىن لاوەكى، دېسان مىشىكى قەشارتى يى كارەكتەرمى دى يى لۇك بىت و ناھىلەت فەگىر دەنەندا زنجىرەكە بەردمۇاما روودانان فەگىرىت ورۇلىن كارەكتەران ھەر ئىڭ لەلەپ دەمى وى پى بىدەت، بەلى دەنەن دەنەن را ب سەرەمەن ئەشىن فەگىر ئەقەتەن، ژېرەكە فەگەر اندىن بۇ دەمى بۇرۇي و فەگىر ئەندا روودانىن وى دەمى. بۇ نەمۇنە دەنەن (خەنەن بەرزەبۇرى) يَا (شەرين عز الدین) دا فەگىر بەرى روودانا سەرەكى يَا رۆمانى بىزىت، بىرداڭىكە بىر ئەندا بۇ خاندەقانى فەدەگىرىت و بەحسى دەمەكى كەرىيە كەرەكىيەكە ژ وى خالا سەرەكى يَا بىناتى رۆمانى ل سەر ھاتىيە ئاقاڭىن و ب ۋى چەندى دىيار دېتىت كە دەم رەگەزو فاكتەرمى گەورىنا سەمت و ئاراستا رۆمانى و قەھەرەمانى وى يە، رۆمان ب (دەرگەھى ئىكى) دەستپېئىدەت و تىدا فەگىر بەحسى ژ دايىك بۇونا زاروقەكى دەت ب ناڭ (نالى) و وەسا دىيارە كە دايىك بەرى ژ دايىك بۇونا وى يَا نەخۆشە و ھەر ئەم نەخۆشى دېتە ئەگەر ئەغەر كەندا وى و ھەنلانا نالى بۇ جىهانەكە بى دايىك، لەوما فەگىرى ھەمېشىت زان دېزىت ((دەمەكى بخەم و ئازار و ل گۈندەكى دېر و پىرى چىا و دار و بار گۈندەكى سار و مۇھۇرى وىنى پىرى چال و نەھا.. نالى يى چاڭ كەمسەك دەتە ھەبۇن... ھوسا ھەبۇونا نالى بنال نال و تلىلى و گەزىنەن ئافاراندىن تلىلىن تېكەل بىكەيف و خۆشىيەكە بخەم و گەزىنەن كەپىرى ئازار و ئازارىنەن ئىشان و نەخۆشىيەن دەيىكا وى) (عز الدین، شەرين ، 2009، 4) دەيانا وى دارشتىندا فەگىرى بۇ خاندەقانى گۆتى و دوان چەند پەھىف و رىستا دا، دەمى رۆمانى و سەر ھاتىيە رۆمانى ئاشكرا دېت و ئەق ژى ئىڭ ژ وان خالا يە ئەمدا دى بىر يارى كەتە دەممىتى و ھەرگەيدا بەردمۇام بىت يان

دستبئرداری خاندنا وی بیت. که واته نهقه ژی ئیک ژ وان بیرهاتان بولو ئهווین ب ریكا ۋەھگىرى كىريي
كىرييەكى رىستىن دەستپېيىكى يىن رۆمانى كو كارەكتەرى وی پى دايە نىاسىن واتە ((كاتى ۋەھگىر لە ميانەھى
گىزانەوهدا رووداوهكانى رۆمان لە كاتى ئىستادا راھەوھىتىت وېبرى لە رووداۋىكى رابىدوو دەكاتەھو و
زنجىرە كاتى گىزانەوهى رووداوهكان تىكىدەچىت)) (عومۇر، پەيمان محمد، 2015، 59(*). دىيار
دېيت كو دچار چۈقۈ ئىكستى رۆمانى وەھگىر انىدا دەم بكاردەيت بى چاقدىرىيكرنى و نەفە ژى دېيتە پالدىم
كۆ سى جۇرىين فەزىۋاندى دەمى بەئىنە تىببىنېكىرن ئەمۇزى:

1- فهزفزاندن دهمني دهرهکي: مهرم ژفي فهزفزاندن فهگر اندنه بُو بهري دهستپيک روماني، وهکي وينهکي يه بُو روودانهکا كهفن و دبيته دهستپيک بُو پهيدابونا روماني، ئانکو پهيدابونا روودانهکي يه نيزيكى روودانهکا كهفنې بسمرئ مرؤفي هاتبىت و دېيدابونا روودانا دووى دروودانا كهفنا دهيت بيرا كەسى مينا قى شىوهى درومانا (ئىقا) يا (ديار ئەردنى) دا ب دهستپيکەكى دهستپيىكەت دياردبيت كو بيرهاتنەكا كهفن دەمەك بُو فهگر اندىھ و بيرهاتنا وى چركە دەمى كريھ دەمى بُو جارا ئىكى (قىار) دىتى، فهگىر ب رۆل وشهەزايىبا خۆ دچىتە دېيردانا قەھرەمانا رۇمانى (ئىقا) يى دا و بەحسى نياسينا خۆ دگمل قىيارى دكەت دېيىيت: ((دهمني بُو جارا ئىكى من قىار دىتى، ھەروەكى من زەقىيەكاكەنمى پشتى سوتتى دەتى...)) (ئەردنى، ديار ، 2020، 4) فهگىرى ب شىۋى فەلسەفەكاكا رەشىبىن بەحسى وى ژيانى دكەت يا (قىارى) بُو خۆ ھەلبۈزارتى و شىايە بچىتە دناف وان ھلىلىن نەينى يېن ژيانا وى. ياكى گەنگ ئەم ۋىلانا ئەفاكىن ئەۋۇزى ئەم جۆرى ژيانى ئەوا بۇويه ئەگەر كو (قىار) ئەقى دوخى گوشەگىرىي و سلىبونى ژ خوشىيەن ژيانى بکەت. وەسا دياردبيت كو ئەركى سەرەكى يى قى جۆرى فلاش باكا دەمى ((روونكرنا رابردوويى وى كەسى يه، چونكى ئەم فهزفزاندە دى بىتە تەمامكەر بُو روودانىن رۇمانى)) (جىنيت، جىرار، 1997، 61) ئەقە دياردكەت كو ديمانا قى فهزفرينا دەمى دا ھندەك زانىيارى دەربارەي كارەكتەرلەرن رۇمانى ب خاندەقانى دەھىن بەخشىن، چونكى ب دهستپيىكىندا بىرینا دەمى رۇمانى دەمى فهزفزاندى دهستپيىكىيەو پاشى تەقنى روودانا ل سەر ھاتىھ ئافاكارن. ئەقە ژى بەلگەمەكە بُو راستىا ئاخفتنا (ئەرسىتوى) دەمى گوتى: (دم ھەزمارەكاكا لەپىنەيە ب بهري و پشتى روودانى ۋە ياكى گەيدايدا) (طلالىس، ارسسطو، 1984، 420). كەواتە دەم دېيتە ئەگەر بُو دروست ب رېزكىندا تەقنى روودانا و ئەم بكارئىنانا فلاش بالك و دەمى ناوەكى و دەرەكى بەھايىەكى ئىستاتىكى دەدەتە دەقى ژبلى بكارئىنانا ھزر و مىشكى خاندەقان و رادا دگمل ئىك چۈونا خاندەقانى دگمل روودانىن رۇمانى. و دەقى رۇمانى دا دەمى رۇمانى يىن ھائى بىرین

و فەگىرى ب بىرھاتنا دەمەكى بۇورى دېيردانكا (ئىقايى)دا روودان دەستپېكىرىيە. ئۆظة دىاردىكت، كو دشيانىن نقيسەرا دايە پەيوەندىبىا پىكەنگەرىيەنى دناقبەرا روودانا سەرەكى و چىرۇڭا نافخۇيىبا رۆمانى ب رىكا بىرھاتنا بەحس بىكەن (جاسم، ماجد رمضان، 2023، 47).

2- قەزقەرانىدا دەمى نافخۇي: دەۋى جۈرى قەزقەرين يان ۋەگەرىيانا دەمەدا مەرمە ئەمە كەن ((رۆماننەقىس يان ئەمە ب خۇ يان ب رىكا فەگىرى خاندەقانى قەزقەرينىتە روودانىن بەرى پەيدابۇونا روودانىن رۆمانى، ئانکو دەمى ۋەگىرانى يى دنالى چارچۈقى دەمى رۆمانى ب خۇ دا)) (خليل، ابراهيم، 2010، 55). كەواتە زېۇ مەرمەما ئاشكرا بۇونا راستىبىا روودانى يان وەرگەرتىزا زانىارىبىا لىسەر چاونىيا پەيدابۇونا روودانى رۆماننەقىس پەنايى دېمە بەر ۋەگىرى وسىمايىن كەمسايىتىيەكى دى گەيدانەكى دناقبەرا روودانىن كەقىن و بۇورى ب دورستبۇونا روودانى نوى ۋە گەيدەت و ب ۋە چەندى رۆماننەقىس دى روودانى بۇ دوو يان سى روژا زەقەرەننەتە بەرى دەمى پەيدابۇونى داكو بىشىت گەيدانەكە دەمى دناقبەرا دەستپېكىا روودانى وداھاتىي وى دورستبەت. بو نموونە ئەگەر رۆماننەقىسى روودانەك ۋەگىرال روژا (ئىك شەمبى) روودابىت و روودان لەويىف ئىك هاتن تاكو روژا (شەمبى) بەللى دناقەراستا ۋەگىرانى دا روودان بۇرۇزەكى يان دوو روژا ئىنانە بەرى شەمبىي ئانکو ئىنانە روژا (پېنج شەمبى) كەن ھېشتى دەمى رۆمانى ۋە ھەرقە نەچۈويە دېئىزە ۋە لېكزەرەن دەمى نافخۇي. دىاردبىت ل ۋېرى دەمى وى يى درېزە وگەلمەك روودان يى لەويىف ئىك هاتن و دېبىت گەھەرین كەتبە كەلەزان يان ئارامبۇون ژ روودانى. نموونا ۋە جۈرى دەمى د رۆمانا (خەونىن بەرزەبۇوى) دا دى ھېت دىتن. رۆماننەقىس (شەرەن عزالىن) پېشى بەحسى ژداياك بۇونا (نالى) دەكت ئەمە ئازارىن دايىكا وى بىرەن و پېشى ژدايكبۇونا وە وەغمەركى و پېشى چەندەكى بابى وى ژى وەغمەركەت روودانا ۋەدەرىت بەللى پېشى مەزن دېبىت جارەكە دى ۋەگىر خاندەقانى دزقەرەننەتە ۋە بۇ ناقەراستا روودانى وەمولىدەت پىكەنگەرىيەنەكى دناقبەرا ژيارا (نالى) و ئەگەرى مەن دايىك و بابىن وى ئاشكەرا بکەت. ئەف زەقەرەن خۇيا دەكت كەن گەنگىيە دەمى د رۆمانى دا ئەگەرەكە بۇ دەستتىشانكىرنا سرۇشت و فۇرمى وى ئانکو (فۇرمى رۆمانى گەيدانەكە مۆكم يا دەگەل رەگەزى دەمى ھەى، وئىك ژ وان خالىن پېشىكەفتى ئەھىن كەتىنە شەۋازى رۆمانى لەويىف ئىك هاتن وزنچىرەبۇونا روودانىيە پاشى تىكەلبۇون دەدمى يە ژ بۇورى بۇ نوکە و پاشى بۇ ئائىندەي) (احمد، قاسىم سىزىا ، 1984، 73). ئەف گەھەرەننەن بسەر دەمى رۆمانى دا هاتن و ژ دەمى بۇورى بۇ نوکە و بۇ ئائىندەي گەھەرەن و لېكزەرەن دزنچىرەكىرنا دەمنىن ۋەگىرانى دا و تىھەملەكىشى و ۋەگىرانا پەتر ژ روودانەكى دئىك دەمدا و ھېللانا ھەر ئىك ژ وان د رېرەمەكى دا بچىت پەيدابۇوى فۇرمى رۆمانى نوى ئىينا ئارا.

ب- پیشخستنا روودانا یان زوی دهستپیکرنا روودانا ددهمی فهگیرانی دا (الاستباقي) :

و هکو تهکنیکه کا هه قکیف دگمل ۋە مېزۇر اندا دەمى د تىكىستى ئەدەبى دا بكار دھیت بەلى بەرۋاشى ھەقدۇر
نە ۋە مېزۇر اندا رۇوداندا بۇ پشتى دىزقىرىنىت زۆرى دەسپىتىكىن ۋە گۈرانا ھندەك رۇودانىن ئايىندىنە ئانکو دەمى
ئىيىكى بۇ پشتى دچىت و دەمى دۇوى بۇ پېشىيى دچىت و باز دانى بىسەر دەمى نوکە دا دەكتە بۇ ئايىندە، د
ھەر دوو دوخاندا دەمى ۋە گۈرانا بى رۇودانە کا دىتىر دھیت شکانىن تاكو دگەھىتە رۇودان سەرەكى.
پېشىختىن يان بەراھىك دەستىپىكىندا دەمى رۇوداندا لىدھف "جىرار جىنۇت" ب ((دەستىپىكىننىن درەو دھیتە

نافکرن)) (عاشور ، عمر ، 2010 ، 21)، چونکی ۋەمگىر ھندەك روودانا ۋەمگىرىت كو "دېيت" بىنە رىخۇشكەر بۆ ھندەك روودانىن دى كول ئايىندهى بەينە ھەبۈونى. ب رامانەكا دىتر ۋەمگىر دى ھندەك روودانا ۋەمگىرىت بەرى دورىستىن. يا جەھى سەرنجىدانى ئەوه ئەف تەكىنەك ((جهنافى ئاخفتىكەرى بكاردىئىت، ئەگەر ئەف ۋە ئەزى دزقىريتە وى چەندى كو پىر دەلىقەميا دەستویردانى دەدەتە ۋەمگىرى ھندەك ئامازا ب ئايىندهى بكمت)) (جيئىت، جىرار ، 1997 ، 76). دىارە ژى كو ئەف جەنافە (ئەز، من، ئەم، مە) دەقى كارى دا بكاردەھىن چونكى پىر دى پىر شىت دەربىرىنى ژ وى لىكىزىيەكى بكمت ئەوا دناقبەرا روودانا سەرەكى و يا ئەو دېيت.

ئانکو تەنها پېشىبىنا وى يە ژېھر ۋى چەندى رەخنەگەرین ڕۆمانى پېشىختنا دەمى روودانان دابەشى سىنى جۆرا دكەن و ئەف ژى دچارچوڤى تەكىنە دەمى ڈرۆمانى دا دزقىريت ئەۋزى:

أ- پېشىختنا روودانا دېيت بەين روودان (ممکن التحقیق): دەقى جۆريدا ئەو پېشىختنا ۋەمگىر بۆ روودانا دئائىندهيدا دكەت دا بجه دەھىن و ئەو ھەردوو پىكىفە ئاراستىمەكا راست يا رىرەوا روودانا دگرىت، بەلى ئەف زۇي ھاتنا دەمى روودان مەرجەكى ھەى ئەۋزى (زېلى كو تەنها پېشىبىننەن ۋەمگىرىنە لى دېيت دەلىقا زۇي ھاتنا روودانى د وى جە و دەمى دا ياكىنچاى بىت داكو بشىت ب بەرفرەھىبا ئاشۇپا خۇ باوهشا وى تىشتى بەرزە و قەشارتى بكمت)(حسن بحراوي، 1990 ، 133). كەوانە دېيت ئاسۇپىن ھزرى و ئاشۇپى يېن ۋەمگىرى دېرفرەھىن داكو بشىت وى پېشىبىننە گونجاي دگەل روودانى بكمت. ڈرۆمانا (ئەسمىمرا پەپووڭ) دا ۋەمگىر ھندەك ژ وان نەرىتىن جەفاكى دئىنەت و ب رىكا ۋەمگىران و شەھرەزايىا وى د وان ياساياندا پېشىبىننە وى چەندى دكەت كو قەھرەمانا ۋى ڕۆمانى وەكى ھزران كچىن كورد كەتىھ دېن زالگەھا جەفاكى و ياسا و دادگەھىن بنەمالى بى ھاتىنە كرەن و بىرلا كوشىتنا وى ژ لايى ھندەك زەلامىن بنەمالى دەركەتىيە بى ھزر دوى چەندى دا بكمەن كو مافى كوشىتنا چ مەرۇقان و ژى ستاندىن رەحى تەنها ب دەستى خودايى دايە ئەفە و زېلى ئەوان ھزرىن جوداھىي دىئىخنە دناقبەرا ژايىكبوونا رەگەزى نىر و مى، ۋەمگىر دېيت: ((...ھندەك ياسان ل سەر مە ھاتنە جىيەجىكىن ئەو ياسا ژ ھزر و بىرىت مە ھاتنە ئاقاكرن. دورىستىرنا ئەوان ياسا بۇونە ئەگەر ئالانكرن و ۋەنافېرن و وېرانكرنا گەلمەك كەسان ب تايىھەت دەغان سالىن ئەم تىدا دەربازبۇوين و هەمتا نەو...)) (خانى كاروان ، 2022 ، 6) ھەلبەت ل دووماهىيا ڕۆمانى ئەو ھزر و پېشىبىننە ۋەمگىرى ھاتە دى، چونكى ھەر ژ دەستىپىكى ئەو ساخلىمەتىن جەفاكى دزانى و زانىارى لسەر ھەبۈون. كە واتە ئەف ۋەمگىرانە (تمەيد) كە بۆ روودانا ددويفدا.

ب- پیشخستن یان زوی هانتا روودانین نهینه روودان (غیر ممکن التحقیق): دفی تهکنیکی دارومندقیس ئامازى ب هندهك روودانان دكمت کو دناف رۆمانیدا ناهینه روودان، لەوما ئەم شىوازى ئاخفتتى دفی جۆرى قەگىرانى دا (ب جەناقى ئاخفتکەرى يە و ئەقە ژى گونجايتىن رىكە ژېرکو ھەلگرا ساخلمەكى راستەوخويە رىكى بەرامبەر قەگىرى خوش دكمت کو ئامازى ب ئايىدەي بكمت. ئەقە ژى و دكمت کو قەگىر ژ قەگىران ب دەمى نوکە ب راوەستىت و دەلىقى بەته دەمى ئايىدە و مەرمەن ژى ژى ئەمە دفی ميانى دا راگەهاندىن روودانەكى دى بكمت) (جىنىت جىرار ، 1997 ، 76). مەرمە سەرەكى ژ قان تەكىنچان ژى چىز وەرگرتە بۇ خاندەقانى.

نهگهرى سەرەكى يىن پەنابرنا رۇمانقىسان بۆ ۋان جۆرە تەكىنكا ھەروەكى "جىرارجىنىت" دېيىزىت دوير كەتنا خاندەقانى يە ژ شىوازى ۋەگىرانەكا بىزاركرى دا، لەورا پەنابرن بۆ ھەممە جۆربىيا رىتما دەمى يان لمىزكىن دەھمەتى ۋەگىرانى دا دەھىتە كرن و ئەقى چەندى ژى چەند شىوازىن ھەين: كورتكىن، يارچەكىن، بىھەندىدان، دىمەنلى دىالۇڭى (أحمد، حفيظة، 2008، 259).

أ- کورتکرن: وهسا دیاره کو کورتکرن یان پوخته کرنا روودانان پشت بهستنی ل سمر ڦهگیرانا هندهک بویهان دکھت کو دبیت بهری چهند سال، همیٺ یان چهند روزان پهیدابین و رومانتفیس ب ریکا ڦهگیری ڦان روودانان دی چهند ریزه ڪین کورت و پهیقین کیم ئهوى ماوهی ڦهگیریت، چونکی يا گرنگ ئهنجامه، ڦمکولهرين رومانى دیار دکن کو دٺی ڦهگیرانی دا (ڦهگیر ناچیته دناش کویراتیبا گوتن و کریارین کسایه تیپدا، ڦهگیرانه کا کورتکری يا ماوهیمه کئی نمدهستنیشانکری و ئاماڙی دکھته لمزکرنی دٺه ڦهگیرانی دا، "سیزا احمد فاسم" هندهک ئمرک بو في کورتکرنی یا دانای :

* فهیور اندنا یلهز یا هندهک ماو هینن دویر و دریز.

* پیشکش نه کاشتی، یا دیمهنان و پنکهگر ندانان و ازان.

* 3 پیشکشکر نا هندهک کمسایه‌تیز نوی.

* ئىنان و پىشكىشىكىزىنەن، كۆرۈلى وان يى لاؤھكى يە د رووداناندا و هند دەليقە نىنە رولى وى/ وى گەلمەك بەھىتە دوبارەكىن.

* ئامازەكىن ب ھندەك دەلىقەيىن بچويك يېئن دەمى كۆ ھندەك روودان دوان دەلىقاندا پەيدابۇوينە و بىبىتە فەزىرىنەك بو دەمى پېش روودانان (يۈسف، امنە، 1997، 82). نمۇونا قى شىۋىي تەكىنچى ئەگەر

بز فرینه فه رومانا (خونین بمرزه بوی) دا دئ دیار بیت دهمی ڦه گیکر باس ل وی دهمی فار همانی رومانی (نالی) ڙدایک بووی تاكو دایکا خو ڙدمستدای و ڙیانا وی وبابی وی هاتی گھورین ڏچهند ریزه کاندا دده دربریت و خاندھان دهمی دخوینیت ئیکسہر هست ب کور تکرنا دهمی ڦه گیکرانی دکھت و دده ستپیکا رومانی دا هاتیه ((... نالی چاف کسک دھیت هبوونی ... دیکا نالی نه شھمالکا ئیکانه بوو نهوا ڙیانا ناله پی روون دبوو. وئه شھمالکه رۆژ بۆ رۆژی بەرهف و نبونی ڦه ڏچوو تا دهمه کی نیزیک بەرهف نهمانی فه ڏچیت)) (عزالدین، شرین ، 2019، 4) ڙ وی ماوی نالی دزکی دایکا خودا پەیدابووی هەتاکو دایکا وی وەغەردکھت کور تکرنا ڙیانا ئافرەتكییه کو بەری دوو گیانی یا نه خوشە، بەلی رومانی قیسی ئاماڑه ب وی قوناغی ناکھت، تەنها ڙ وی دهمی نالی پەیدابووی تاكو وەغەردکمت بەلی ب ریکا هندهک پەیقا کو ئاماڙنه بو دهمی بری د ڙیانا دایکا نالی دا .

ب- ژیړن (الحذف): د ټکنیکی دا رومانچیس پهنایی دېته بهر بکارئینانا بازدان لسهر ماوه یان دهمه کی ژ رومانی بی ئاماڙهکرن ب هیچ تشتہ کی دهمی بهیت کرن. ټکولهه رین رهخنا رومانی دیار دکمن کو (ئه ټه بله زترین پلا لمزاتیبا دهمی یه دتیکستی ډګیرانی دا، چونکی چاف خشاندنی د هندہک دم وروودانادا دکھت دینه مادا دکھفیته بهرامبها دهمه کی دریز ژ تیکستی دیېژنه ټی چهندی: که تن، برین، بورینا هنده ژ دهمی، کور تکرنا ماوه کی ژ رومانی یان ژیانا قاره مانی بی ئاماڙهکرن ب وان روودانان ئمویں دکھفه دنافبها هردوو ماوه یاندا) (الشوابکة، 2006، 90). هله بھت ئه ټه ژیړن دهندہک رومانادا بو خاندھقانی دبیته جهی ئالوزی ۱ و ئه نزانیت ئه ګمری بکارئینانا ټی ټکنیکی چ مفا ب روودانین رومانی دایه، لهوما رهخنہ گرین رومانی دهستنیشانو دوو جوړین ژیړنی دکمن:

ئىك: ژىرنەكا دەستىشانكىرى (راستەمۇخۇ): ھندەك جاران و ژېھر و ئىچەندى داكو روودان گەلەك درېزىنەبىن رۆماننىقىس تەكニكا ژىرنەكا دەمى يا دەستىشانكىرى بكاردئىنېت دېيافى شلوغەكارىدا رەخنەگر ۋى چەندى ب ئىستاتىكىا و شەھەر زايىبا نېقىسىملى ل قەلەم دەدت، بۇ نموونە كورتىكىن سالەكا روودان و بويەرىن ژيانا كەسايەتىيەكى يان قەھرەمانى رۆمانى ب حەفتىيەكى يان چەند رۆژەكان، ئەمەن ژىرنە (قەگىر يى ئازادە ب وى ماوهى يى دى ھىنەتى بىرین، ل جەھى و ئى ھندەك ئامازەپىن دى يېن ھەمەن دەلالەتا وى دەمى دكەت يا ھاتى بىرین) (يوسف، امنە ، 1997، 85). كەواتە ھندەك پەيقيەن دىيار يېن ھەمەن ئامازەنە بۇ ۋى جۇرى ژىرنى وەكى (دەمژەپىر، رۆژ، ھەيىف، سال..) نۇونا ۋى رۆمانى ئەگەر بىز قەرىنە رۆمانا (خەونىن بەرزەبۈرى) دەستىپىكا وىدا ئەق چەندە دېيانا "نالى" يى قارەماندا دەھىت دېتىن.

دوو: ژیئرنا نافخویی (ضمی): دهمی خاندەقان رۆمانی دخوینیت ھەست دکەت تەکنیکا لەزکرن دەھمیدا یا هاتىكىن و پارچەكا دەمی یا هاتىيە بىرىن بى کو كارتىكىنى لىسەر رېزبەندى ورىيەختتا زنجىرەبىيا دەمی بکەت. ئانکو چ گەھورىن نە ئىخستىنە ئاراستا روودانى ژبلى وى چەندى کو روودان يېن كورتر لېكرين. بىللى (خاندەقان ھەست ب وى پارچا دەمی دکەت ب تاييەت دەمی رۆمانی ھەممىي دخوینیت ووهكى ھەقبەر كەرنەكى لەھف دورست دېيت) (الحمدانى، 2003، 77).

ج- بینغه‌دان: مهرم ژ فی راوه‌ستانی نهود کو فهگیر ژ کاری خو بی فهگیرانی راوه‌ستیت، ئەق چەندە ژی لقینا دهمی د رۆماننیت، بەلئى ب فی راوه‌ستانی رۆماننفیس دیسان ب ریکا فهگیری دى پەنایی بەته بەر تەکنیکا "وسفکرنی" چونکی((وەسف ب ئەركى دەستتىشانكرنا تشتا رادبىت ويا فەبرىيە ژ دهمى. بەلئى "جىرار جىنیت" ديار دكمەت کو ئەم دهمى رۆلى قەھرمانى رۆمانى دەھىتە فەگۇھاستن بۇ فەگیرى لدەمى دېتتا ديمەنەكى وي وەختى دەمى رۆمانى دى ددوخەكى بەرداوامىي دابىت)) (الحمدانى، 2003، 77). ديارە ژى ھەمى وەسف د ھونھرى فەگیرانى دا ب دەستى فەگیرى نىنە، "جىنیت" ديار دكمەت کو جوداھى دنابېرا دەمى فەگیرانى و وەسفکرنى نهود، فەگیران دەستتىشانكرنە بۇ كار يان روودانا و دەم ژى ب شىۋەكى رىز ولدويف ئىك ھاتى دگەل روودانا بىرەپە دېيت. بەلئى

ئاخ.. ئاخ و ھلات!!

- رُؤيْنَه.

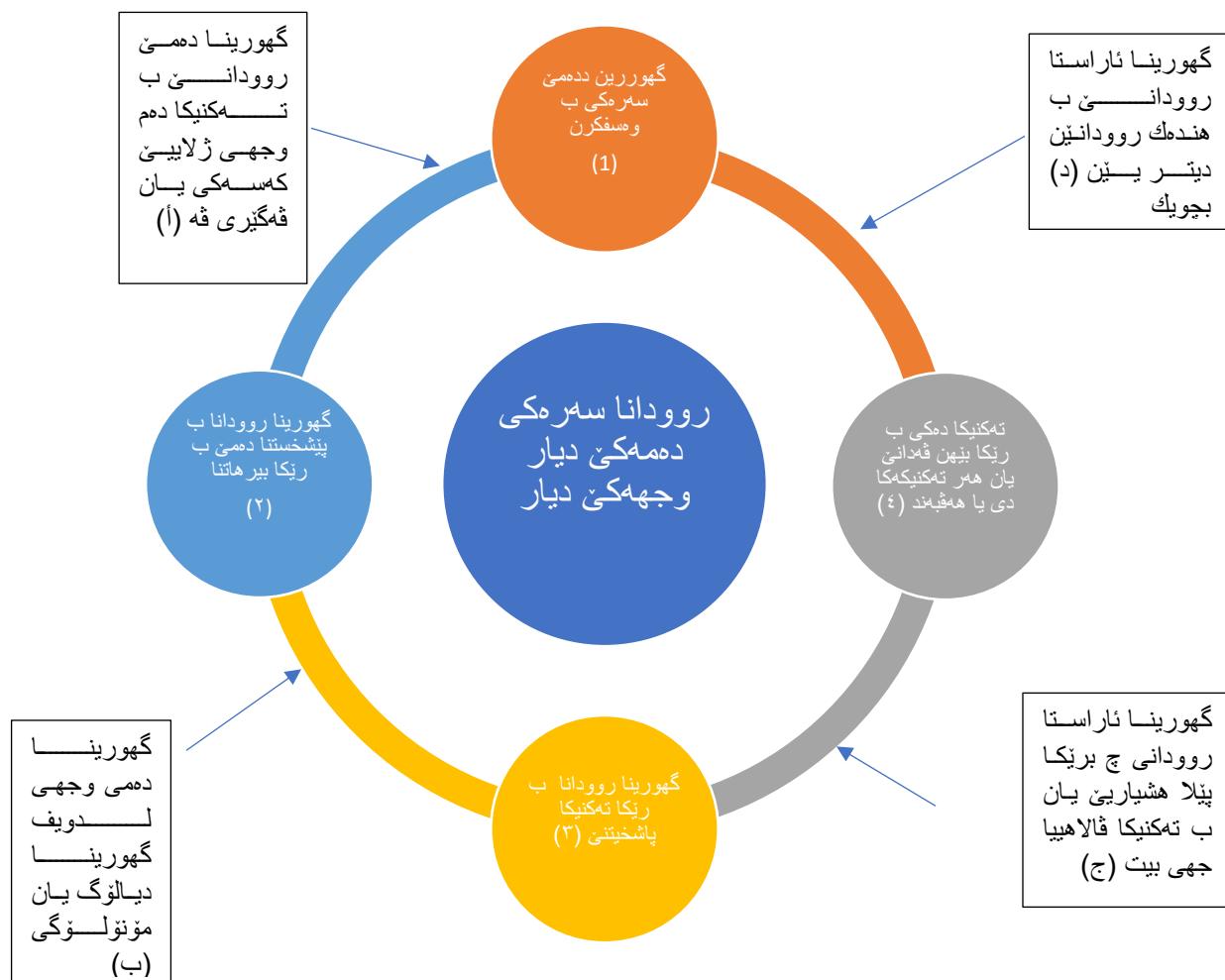
- ئەز فيرنەبۈويمە پشتا خۇ پالدەمە دىوارى و بىيىن خۇ درېئر بىكمە.

- بوته کورسیکی بینم؟

- ئەز حەز كورسپىكا ناكەم.

نه تو بتني نه زي حمزى ناكمه.

دفنا خو خوراند، مینا کازی ل هناداف سمری وی راوهستیا.... دفیا بیزیتی ئهم ب دورهیلا خو
 دنهر ازینه...)) (نهیلی، 2014، 9) دفی دهستپیکی دا پشتی دیالوگی دنابهمرا دوو كمسایمتهن رومانی ئهوزی
 (هیزار خان و تهنگهزار) دورستبووی ئیكسهـر فـهـگـیرـی ب تـاـك دـهـنـگـیـا خـو دـهـمـیـ رـوـمـانـیـ رـادـوـهـسـتـیـنـیـتـ وـبـ
 وـسـفـکـرـنـاـ شـیـواـزـرـیـ رـاوـهـسـتـانـاـ "هـیـزاـرـ خـانـیـ" دـکـهـتـ وـئـهـفـ رـسـتـاـ کـورـتـ يـاـ وـسـفـکـرـنـیـ روـودـانـ نـهـچـارـکـرـیـهـ
 کـوـ دـهـمـ بـهـیـتـهـ رـاوـهـسـتـانـدـنـ وـپـاشـیـ جـارـهـکـاـ دـیـ دـهـسـتـ بـ فـهـگـیرـانـیـ بـکـهـتـ وـ وـهـکـوـ فـهـگـیرـهـکـیـ هـمـیـ تـشـتـزانـ
 دـچـیـتـهـ دـنـافـ نـاخـیـ "هـیـزاـرـ خـانـیـ" دـاـ وـ ئـهـوـ رـاوـهـسـتـانـدـنـاـ وـهـسـفـیـ بـ لـفـینـهـکـیـ رـادـوـهـسـتـیـنـیـتـ دـهـمـیـ دـبـیـزـیـتـ (دـفـناـ
 خـوـ خـورـانـدـ)،ـ چـونـکـیـ درـاوـهـسـتـانـدـنـاـ دـهـمـیـ بـ دـیـمـهـنـیـ وـ پـیـادـهـکـرـنـاـ "وـهـسـفـیـ"ـ وـ رـاوـهـسـتـانـدـنـ يـاـ کـیـمـکـرـنـاـ
 لـهـزـاتـیـاـ دـهـمـیـ وـهـسـفـ دـوـوـ رـیـکـاـ دـگـرـیـتـهـ بـهـرـ،ـ يـاـنـ دـیـ وـهـسـفـهـکـاـ جـیـگـیرـبـیـتـ بـ رـهـگـهـزـیـ دـهـمـیـ يـاـ وـهـسـفـ دـیـ
 يـاـ بـلـقـیـنـ بـیـتـ بـ رـهـگـمـزـیـ دـهـمـیـ.ـ ئـهـفـ چـهـنـدـهـ ژـیـ هـارـیـکـارـنـ بـوـ گـهـورـیـنـاـ ئـارـاسـتـاـ روـودـانـاـ.ـ ئـهـفـ تـهـکـنـیـکـهـ
 دـگـهـلـ دـهـمـیـ رـاستـهـقـینـهـیـ رـوـودـانـاـ رـوـمـانـیـ (هـهـرـ رـوـمـانـهـکـ بـیـتـ)ـ بـ قـیـ شـیـوـهـیـهـ:

ئەف دىايىگامە نوينهاراتىيا (سيستەمى دەمى) د رۆمانى دا دىكتى كۆ دېزىنى (سيستەمى لەولەبى يان بازنهى) ئەو پارچىن ب (أ، ب، ج، د) گرىدای (گهورىنا يان بىرىنا دەم وجهايە يان/ ارتىداد او استقطاعات الزمن والمكان) ئەوا (مرتاض) بەحس لىدىكەت كۆ روودان چىن و دىزقىن ۋە، ئانكۇ لدويف دىتن و گهورىنا ناراستا روودانى چ بىڭا پوليفونى يان ب رىكا ۋەگىرى ب خۇ و ئەو ب رۆلى ۋەگىرانا و گهورىنا روودانا لدويف دەمى ئەنجام بىدەت و وەكى يارىيەكى ب دەمى بىكەت. و بازنەيىن (1، 2، 3، 4) جۈرۈن وى دەمىنە ئەمۇيىن گهورىن بسەردا دەھىت.

2- تەكニكا جەيى دەدەستپەتكە رۆمانى دا :

جە وەكى هەر توخمەكى دى گەرنىگىا خۇ يە، بەلىٰ درۆمانا نويدا رۆماننۇقىسان گوشەنېگىايەك دىتر دايە جەيى جودا ژ وى رىرەوا بەرى نوکە لسىر دچوو. ئانكۇ جە نەما تەنەها ئەو پېگەھى ماددى يى بەشمەك ژ زيان و مىزۇويا مرۇقى لسىر خۇ دىگرىت، بەلكو بۇويە ئېڭ ژ وان تەكニكىكان يىن رۆماننۇقىس ب

دەستپىكىندا رۆمانا خۇ سەرنجا وەرگىرى بۇ خاندنا رۆمانىي رابكىشىت. بىن گومان ئەقەه ژى دى ب رىكا وى رۆنبىزىي وئاشۇپا فراوان بىت ئموا رۆمانقىسى ھەي داكو بشىت خاندەقانى بکىشىتە دناف ھندەك دالەھىيەن جەيى و پېقە بەيتە گىرىدان ((رۆمانقىسى ئەمۇي چارچۈھە يان بىياقى روودان تىدا ب كەسايمىتى فە دلقلەن بەرچاق دكەت. سالۇخدانما جەيى وەكىو بەشكى ھويىر دھىت كىن، بەلىنى رادا چارچۈھە و بەهايى وى دېرۆمان و نېسىنین رۆمانقىسى كى بۇ ئىككى دى ياخودايە و ئەقەبۈوبەي پالدەر كو "ھنرى مىتران" داكوكىي لىسەر وى چەندى بكمت كو جە ئافراندەرى وى رۆمان وقەگىرانى يە و كراسەكى ژ ئاشۇپى بۇ واقعى بكمتە بەر)) (الحمدانى، 2003، 65).

ھەلبەت ئەمۇ دەمى بەحسى دەمى دھىت كىن، جە خۇ دېبىنيت ستويىنەكا حازر و گرېداي ب دەمى ۋە، چونكى ھەر چ روودانەكا پەيدا بىت دەم وجەكى يىن ھەي لەمما ژى ئەمۇ ب ھەفرا ئىكەتىيەكا ئۆرگانىزىمى پېكىدىن. دىسان وەسا خۆيا دېبىت كو جە دېبىتە رووبەر يان ئەمۇ سېھىزا بىناتى رۆمانى لىسەر دھىت ئافاڭىن. دەستپىكى رۆمانى دەمى جە دېبىتە دەرازىنەك زۇربەميا جاران دەھفيتە د چارچۈھى سالۇخدانى وەكى "گۆستاف فلوپتە" د رۆمانا وى ياخىما بوفارى) دەستپىكى رۆمانى ب وەسفكىن باخچەن ناما "رۇو" دھىت كىن دەستپىكەت (محبة، 1991، 73). ئەق جۆرە تەكىنیكا و سەفكىنلى دەھلىزى دەمى پېكە دىمەنەكى دەميشكى خاندەقانى دا دورست دكەت و چىزى ژ وان پەيقىن پېر ژ وىنەيان دېبىنيت، ئانكى شەھەزايىبا رۆمانقىسى و رەوانىا وى كىشانان وىنەيى جەكى يە ب پەيقا وەكى وىنەكىشەكى. دەستتىشانكىرنا سنورى دنابېھرا ھەردۇو زاراھىن (جە) و (سېھىز / ۋالاتى) رەخنەگەرلەن بوارى رۆمانى ھەقىكىيەن دېتن و بوجۇونا ھەنە، چونكى وەسا دىاردەكەن كو ئەمۇ ھەردۇو ئىك واتايى ب خۆقە ناگىرىت، "حەميد الحمدانى" چوار شلۇقەكىرنا دەھتە پەيقا (سېھىز) چونكى ھندەك رەخنەگەر وەكى پېكەھورەك بۇ جەيى بكار دئىن، بەلىنى ئەق دېتنە دەستتىشانان سنورى وى دكەت:

ۋالاتىيىا جوگرافى جە (ئەمۇ سېھىز ئەمۇ قارەمانىن رۆمانى تىدا كاردىكەن و دچالاڭ)

ۋالاتىيىا تىكىستى سېھىزا جە يە (ئەمۇ وىنەيە ئەمۇ نېسىنین رۆمانى ب خۆقە دگرىت).

ۋالاتىيىا سىمائىتىكى ئەمۇ وىنەيە ئەمۇ وىنەي ئاخفتى چىدكەت، ئانكى ئامازەيا وىنەي جەكى يە.

ۋالاتى وەكى دېتن (ئەمۇ رىكە ئەمۇ ۋەكىر پى دېتىت زالگەھىيى ل سەر جىهاندا خۇ ياخىما ۋەكىر دەكتە ژ وان ژى قەھەمانان) (الحمدانى، 2000، 62). ئەقا ھاتى شلۇقەكىرنا بۇ ئەڭمەر كو رەخنەگەرى رۆمانى (حەسەن نەجمى) ھەلوىستەكى دېتىر بەرامبەر تىكەھى (جە و سېھىز) ھەبىت و دىاردەكەت كو

دېيت بھینه ژيڪجوداکرن و هر ئىك ژ وان بۇ جەن دورست بكاربەيت و دېيىزىت (سېھىز تىشىكە و جە تىشىكى دى يە) رەزدىيا وى لىسر ۋى دىتنى بۇ ئەگەر كو دەستى خۇ بېتە راستەكىندا وى شاشىا (غالب ھەلسا) د وەرگۈرانا پەرتۆكا (شعرىيەتا جەن) يا "گاستون باشلىمر" دا بىكەت و دىسان داكوکى لىسر وى يەكىن كىر كو سېپىز ب راماڭا جە ناھىيەت (نجىي، 2000، 6-7). ئەف ھەفركىيا دىتن و بوجۇونا رەخنەگر پەتر ب شەھەنخى ئىخسەن "حسن بەحرابى" پەتر ژ جارەكى ئامازە كرىيە كو مەرمەن ژ(جەن سېھىز)(بەحرابى، حسن ، 1990، 20) بەلى ئەف فەرە دىتنە بى ئەگەر كو ھەندەك زاراڭىن دېتەر ھەقىم جە و سېھىز بھینه ھەبۈونى ھەر ئىك ژ (عبدالملک مرتاض، حسن مناصرة، ابو حسن الامدی...) زاراڭى (حىز) بكارئىنا كو دىمانى عربىدا و مکو ھەۋاتا سېھىز بكاردەيت بەلى د شلوغەكىندا زاراڭىنى دا ھاتىيە ((ھەيز درېزە پىدانادەستىپىكى يە بۇ وى جەن بدووماھى ھاتى)) (مرتاض، 1995، 245) ئانكۇ بەحس ل وى جەن دەكتە دەمى دەھىتە ۋەگەنەستن بۇ جەنەكى دېتەر. ئەف بوجۇونە و نېبكارئىنانا ئىك زاراڭىنى بۇ پىادەكىندا "جەن" ئەگەر ئالوزبۈونى يە، چونكى رۇماننەقىس ۋان ھەمى ناكوکيان نزانىت ئەم ب خۇ دىار ژى دەكت كو (حىز) بۇ ھەمى وى سېھىزا خوراڭى يان ئەفسانەي يان ھەر تىشىكى ژ جەنەكى دەستىكى پەيداببىت وەكى: دویراتىيان، شىوان، تىشىن گران، ھەر وىنەكى "موجەسم" ، داكو لەھەن بكارئىنانا جەن بەرچاڭ وەرگۈرنەكى د شىۋى بكارئىنانى دا بىكەت ئەرى سېھىز يان جەن يان ھەيزە، لەمما ژى ۋەكولەر دېيت كو "سېھىز" ئەم بىاڭە يىچ دناف تىكىستى يان دەرقەمى تىكىستى ب خۇ ۋەدگەرەت و چ خالىن دەستىشانكىرى بۇ نىن، ب واتايىكى لۇزىكى ھەست ب "سېھىز" دەھىت كردن بەلى ھەمى ناھىيەت دىتن، لى "جە" خالەكادەستىشانكىرى وىچ بەرچاڭ.

پىادەكىندا جەن/ سېھىز دەدەستىپىكى رۇمانى دا ئامازەيەكە بۇ گۈنگىيَا وى جەن روودان لى دورستبۇرى و رۇماننەقىس يى ئازادە ب جەن يان ھەر رەگەزەكى دى دەستىپىكەت و ئەم رەگەزە يى راستەو خۇ يان يى فەشارتى بىت. دېرگەھەتى دۇنياىيە دا رۇماننەقىسى رىستا دەستىپىكى ژ رۇمانا خۇ ب ۋى شىۋەن دەستىپىكىرى: ((ناقى من دەشتى يە، ئەز ژى وەك پرانيا خەلکى دەقەرەن ژ بەنمەلەكە كەمانچەم)) (سلېقانى، 2019، 9) دەستىشانكىرنا (دەقەرەن) ئامازەكە فەشارتىيە بۇ وى جەن "دەشتى" لى ئاڭجى، لەمما دېيت سنورى جوڭرافى لىسر ئەردى دەستىپىك و دوماھىا وى يان دىارنىنە، ژېھر ۋى چەندى دەقى دەستىپىكى دا پېقا (جە) بىرستى جەن خۇ بى گەرتى و نەچۈويە دىنورى "سېھىزى" ئى دا ئەفە ژ لایەكى ۋە ژلايەكى دېتەر رۇماننەقىس دەپانى ۋى جەن دا دىاردەكت كو سەرەوبىنن رۇودانى رۇمانى يال ۋى دەقەرەن يان ژى شۇينتىلەن دەستىپىكى يىن چىرسىكا دورستبۇونا روناھىيا "دەرگەھەتى دۇنياىيە" پىكەنگەرەداناندا "دەشتى" يە ب وى

"دەقەرى" قە. ئەقەر ژى خالىكە دېياقى رەخنا رۆمانى دا دىياردىتىت كو جە بۇويە ئەگەرلى دورستىبۇونا روودان. بەلنى "دىيار ئەردىنى" دەستپىكا رۆمانا خۆ ب تەكىنیكا "دەمچەي" دەستپىكىرىھە و دېيىزت: ((دەمى بۇ جارا ئىكى من قىار دىتى هەروەكى من زەقىيەكە گەنمى پشتى سوتىنى دىتى)) (ئەردىنى، 2020، 4) ئەگەر تەماشەي ۋىزىتىتى بىكەين دى دىياردىتىت كو ب شىۋەكى نەراستەمۇخۇ ئامازە ب دەمى ھاتىيە كىرن ئەھۋىزى پشتى دەمى دوورىندا گەنمى يە، وجە ژى ھەر بۇ زەقىيە دزقىرىت. بەلنى سەنۋىزى وى يى فەكىرىھە و چ توخىب بۇ نەھاتىنە دانان.

"يۈرى لوتمان" وەسا دىياردىكەت كو ((دەم وجە ب راستەھىلەكە سەرەكى دەستتىشانكىرنا ھەر تىشەكى دا دەھىتىه ھەزىمارتن، دەشياندايە ئەمۇ تىشت لەدەمى دانان ب دەمەكى بەيىنە ژىكجۇداكىن، ھەرۋەسا دەشياندايە روودان دەميانا مېڭۈرۈ دەمى پەيدابۇونا وى دا بەيىنە دەستتىشانكىرنا)) (لوتمان، 1987، 69)، كەواتى دىياردىتىت ئەمۇ ژىنگەھا كارەكتەر تىدا دېرىن كارىغەررەبىا خۆ لەسەر شىۋاپ وئاراستا روودان دەكتەت و جە ژى ((وەكىو شانقۇ رەووداوهكانە، واتە كارەكتەرەكان لە سەر دەجولىنىمۇھە و رووداوهكان روودەدەن)) (مستەفا، سالح، 2007، 220). ئەمۇ بىياقى روودان لى دورستىبىت ھەممى ئەمۇ رەگەزىن دېتىر يېن تىكىستەكى ۋەكىرلانى ب خۇقە دەگرىت حازىردىن ئانكول قىرىنى جە بۇويە خالا سەرەكى دەكارى ۋەكىرلانى دا درمانا (خەونىن بەرزەبۇوى) جە بۇويە سنتىجى شانوبيي بو روودان تىكەلەكىرنا جەنلىك دەكەن تەكىنیكا دەمى ب ھەقرا دېيمەنەك دورستكىرىھە كو دەستپىك ب وەسفكىنى دەستپىكىرىھە پاشى چۈويە دناف نەخۆشىيەن روودانى ھەر چەندە د وى وەسفكىنى دا ھىمابىيەن دلخۇشىي يېن ھەمین لى ئەمۇ خۆشى ب ئازارا يَا ھاتى داپوشىن، رۆماننۇقىسىن ب ۋىشى دەستپىكەت ((لەدەمەكى بخەم وئازار ول گۈنەدەكى دېر و پېرى چىا ودار وبار گۈنەدەكى سار و مىزەھەر وىي پىرى چال و نەھەل، نالىيى چاڭ كەمسەك دەھىتە ھەبۇونى)) (عز الدین، 2019، 4). ئەقەر جەنلىك ۋەكىرى يى ئامازە بۇ ھاتى كىرن و ۋەرىتىپ بۇونا زارۆكەكى يە تىكەلەكى دەمەكى بۇويەنە كو خەم سەركىشىا نەخۆشىيەن وى دايىك و خىزىانى بۇويەنە، رۆماننۇقىسى زنجىرەكىرنا روودان لەسەر راستەھىلەكە راست تەقى روودان ۋەچىنە وشىاپە ب رېكاكە تەكىنیكا دەموجەھى سەرنجا وەرگىرى بۇ روودان رۆمانى ب راکىشىت؛ چونكى ئەگەر تەماشەي وى راستى بەھىت كىرن ھەر پەيىمەك ژوان ئامازەيەكە بۇ قۇناغەكى دېرىانا (نالى) دا كو ئەمۇ زارۆكە پەيدابىن.

ئەمۇ زاراھىن بۇ جەنلىك دانان ژ لايى رەخنەگەران بۇويەنە جەنگەشى و ھەر ئىكى بەرگىرى ب شىۋەكى ژ بۇچۇونا خۆ كەنگەر لەمەما پىتىيا بۇچۇونا لەسەر وى چەندى نە كو (سېھىز) سەنۋەكى بەرفرەھەنر ب خۇقە دەگرىت ژ جەن "ھەيىز" لەسەر ۋى بىناتى "قوتابخانائەلمانى" "ھەردوو زاراھىن" lokal " و

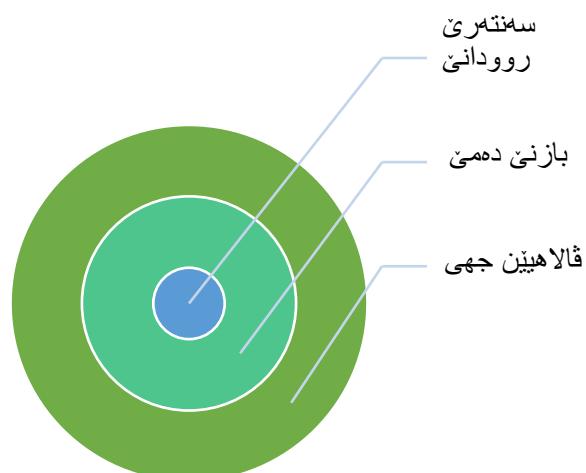
"بكارئinan. يا ئىكى بۇ دەھىكى دەستىشان و بىرتهنگ بكاردھىت كو دشىاندابه بەيىتە پېقان، و يادىتىر پتر بۇ سېھىزەكا دەلالى كو گۈرىدى كەسايەتىبا و روودانىن رومانى فە دەيىتە بكارئinan، لەمما ئەم پتر گۈرىدى جەن رۆمانى يە ((شربىط، احمد، 1995، 157). كەواتە بەشدارىيى دېلىنلىك و پېشىكەتنا روودانى دىنورەكى گەرتى يان قەمكى يى دەستىشانكەرىدا دەكت. دەپ بوارى دا وەكى پالپىشىيا ۋە قوتا خانى رەخنەگىرى رۇوسى "باختىن" چار جۇرە جە دەستىشانكەرىنە وەمە جۇرەكى ناقەكى بۇ دانى ئەھۋىزى لەيىف رۆلى وى جەن دەرۋىمانى دا . ئەم جەھىن باختىن دىياركىرىن ئەقە نە:

1- جەھىن قەمكى: مەرمەن ژى جەھىن دەرەكى نە، ئەقە جە ژ چارچۇقى ژوور و بازىرى دەركەفتىت دەجىتە دەجەكەكى بەرفە دا كو كەسايەتىن رۆمانى پتر گۈنچەننەكا ئەمەننى دەگەل دەكت.

2- جەن گەرتى: بەرۋاڭى جەن قەمكىيە، بەلكو ھەلسوكەوتى دەگەل ھەمى وان جەھىن گەرتى دەكت و سۇرەن وى دەستىشانكەرىنە، بەلى ئەقە وى چەندى ناگەھىنیت كو رووبەرئ ژوورەكى يى قەمكى نىنە، بەلكو ئەم تابلو و دىمەن و وينەيىن لىسەر دىوارا ھەمى ھىمانە ھەلگەرین دەلالەتىن تايىەتن.

3- جەن ھەۋىز (المعادى): ئەقە جە ئەمەن بى كو ھەست ب بەرتهنگىبىا وى دەيت كەرن ئەگەر چەند يى بەرفە بىت و رەنگەمدانى لىسەر دەرۋونى تاكەكەسى دەكت. وەكى كۆچكىن مەرقەكى بۇ ئەمەرپا، كو يى ئازادە دەھانن وچۇننى بەرۋەھىيا جەن دا بەلى ئەقەكى گەرتىيە بۇ ئارامىبىا دەرۋونى.

4- ۋالاھىيى دەرازىنکى (سېھىزا دەستىپىكى): ئەقە ئەم جە ئەمەن قەھرەمان تىدا دەيت و دەجىت و دەرگەھ و پەنجەر و ترۆمبىل و پاپۇرا ب خۇقە دەگىت (شربىط، احمد، 1995، 158). و بۇ شىوهى:

ئەقان جەن هەر ئىكى تايىەتمەندىيە خۇ يەھى ل گورەي روودانىن رۆمانى، بەلنى يَا بۇ ۋى ۋەكولىنى پى مەبەست جۇرى چارى يە؛ چونكى گۈيدانەكا راستەخۆ يَا دەگەل تەكىنە دەمى ھەى، ھەزى ئامازەكىنى يە كو مەرەما "باختىن" ب "فالاھىيا جەي) "ئەو فالاھىيە ئەمە دەرازىنلەك، دەرگەھە، مەممەر، پەنچەرىن بلند ل ھنداف جادا ود خانىا ۋە، خەندهك، وپاپۇرە وتۇرمىلى، شەممەنەفر.. ب دەربىرىنەكا دېتەر ھەمى وان جەا ب خۆفە دەگەرت ئەمەن نويىنەراتىيا ھەلۋىست، ھزر، ئەمەكىسىن دنابىمەرا ۋى جەي وچەھەكى دېتەر دېزىن، لەمە ئەمە دەمى تىدا بكاردەت دېئىنى دەمى "الازمە Tems des crises "، چونكى دەمەكى باركىيە ب دلراوکى و دوولى و گەلەك پرسىاركەن ژ چارەنفىسى((البورىمي، 1984، 22-23)

ئەف زاراھى "باختىن" دانى گۈيدان دەگەل دەرازىنەكا تىكىستى نىنە، بەلکو يَا گۈيدايە دەگەل دەرازىنەكا ئاشۇپى كو ئەو فالاھىيە فەراموشىرى و مەرگەساتى يە. ب دېتەكە دېتەر "باختىن" ۋىايە بوان ھەمى جە و كەلۈپەلىن جەھەكى ب خۆفە دەگەن دەيانا بابەتكى دا كومبەت پېڭەھەك پى بەھىت بەخشىن و گەنگىيەك پى بەھىت دان، لەمە ژېلى كو جادە و پەنچەر و دەرگەھە جەھەكى ب خۆفە دەگەن بەلنى ئەركەكى دى ژى پى بەخشىيە ئەۋۇرى دەيانا وان تشت وجها دا بىرەتەن و بارى دەررونى و ھزر و ھەلۋىستىن مەرقۇي پېقە گۈيدايەنە. نموونا ۋى چەندى ژ ناڤۇنيشانى رۆمانا (سەبرى سلىقانى) (دەرگەھەيى دونىايى) يَا دىارە كو ھەرلگرا ھەردوو رەھندىن دەمى و فالاھىيە جەي يە دەھمان دەمدا ئەو دەرگەھە و پەنچەرىن "باختىن" پى مەبەست كو ئامازەيەكە بۇ ھېبۇونا ھەلۋىست يان ھندەك ھزرايە.

دىسان "باختىن" ژبو پېكەھەگۈيدانان ھەردوو زاراھىن (دم/ جە) زاراھى (كرونوتوب) بكارئىنایە و كو ميكانيزم و رىكەك بو لېككۆمكىرنا ھەردوو توخمىن ۋەگىرانى "كرونو" بۇ دەمى دەھىت و "توبو" بۇ جەى دەھىت. ھەردوو پېكەھە بى سەرەرەپىيا روودانان رۆمانى و ئەو پەيوەندىيە تەكىنەكى يَا ئېپستراكى يَا دنابىمەرا ئالاتىيە جەى و دەمى دەھىت، لەمە ھەر چ گەورىن بكمۇتىھە توخمەكى ژ وان توخمى دى ژى دى ھىت گەورىن (القاضى، 2010، 355) ئەقەن نە جە بتنى يە بەلکو تۈرەكە پېكەھەگۈيدايە دەيانا تەقەكى پەيوەندىيەن دەمى و جەى دا دەھىتە پىادەكىرن، ئانكۇ گۈيدانان جەى ب ھەست و ھەلۋىستىن مەرقۇي ۋە ئەمە ھەمى شەكتىن دېيانى دا بۇ وى كەسى پەيدابىن، درۆمانا (مرن دەنگا 12 دا) رۆمانقۇسى ب و سەفحەكى دلراوکى و نەثارام دەستپېتىكىيە و ب رىكاكا چۈن دېنلەكە ھشىارىي دا دىمەنلى رۆمانى ۋەگىرایە و دېئىزىت ((زەنگا دوازدى ژ نىقا شەقى لىدا، وەكى ھەر جار خشە خشا ژ پېئىن وى بلند دېيت تىكەلى خشىنا بەلگىن و ھەرپاپى دېبو، چەند گافەك دەھافىت گافەك دى خۆل جەى وى ددا، ترس و دوو دلىي خۆ بىمەزىن وى دادابىو.... دەمى دايىكا وى ب ژۇور كەتى گۆتى ھېبۇون ئەقەن چ نەعالا درىايە و كراسى پىسە

شلوغه کاري دېيىت. "ئالان روپ گرييە" وەسا دياردكەت كو: ((وسىكىن ئامرازى پىكىيانا وىنى جەي يە، لەمما ئەق چەندە دەھر رۆمانەكى دا دوو رەھەندىن ھەين: رەھەندەكى ئاسوبيه كو ئامازەبىيە بۇ بەرددەوامىيا دەمى و يادىتىر ستونى يە ئامازەبىيە بۇ بىاڭ و قالاھىيا جەي ئەوا روودان تىدا برىقەدچن. و برىكا گەهاندىندا ھىلىن ۋەكىرانى و وسەكىرنى قالاھىيا جەي د رۆمانى دا پەيدا بىت)) (غرييە، د.ت، 166) ئەق وەسا دياردكەت كو پىكەنگىرىداندا دەموجەي نە بتى ئەن ئاستى توخمى ب تى يە، بەلكو تەكىيەن وان ژى لسىر ئىك ھېل برىقەدچن و هەر ئىك ب ناراستىمەكى خزمەنا گەشمەكىدا روودان و دەمى رۆمانى دكەت. (خەنەن بەرزەبوو) نافەرۇكا رۆمانا ب (درگەها) دەستپىكىريە و هەر درگەھەك ويستگەھەك تايىبەت بۇ بۇ رۆمانى، بەلىرى رۆمانا (مرن دزەنگا 12 ئى دا) پىرى ھەمى ۋان رۆمانىن وەرگەتى ئەق قالاھىيا جەي تىدا دەھىت دىتن، ئانکو (درگەھى ئىكى) بەحسى وى جەي ۋەكىرى دكەت ئەمۇي قارەمانى رۆمانى "نالى" تىدا ژدایك بۇوى. ئەق ژى دەلالەتا وى چەندى دەدت كو قالاھىيا جەي كارتىكىنى لسىر دور سىتىپونا ھەستىن خۆشى و نەخۆشىي، چونكى ئەوان ھەستا پەيوەندى ياب چىكىدا دەمى ۋە دېيتە رىكەمەك بۇ قورتالبۇن ژ وى فشارا ناخۆرى چ ياكەسى يان ياكەرۇنى و كارىگەر بىيا ژىنگەھى ئانکو گەرىدانما وى جەي گەرتى يې بىنهننەنگ ب جەي ۋەكىرى يې بىنهنفرەھ..

نهنجام: پشتی ئەمف ۋەكولىنە بىدو ماھى هاتى ۋەكولىمۇر گەھشىتە ۋان ئەنجامان:

- دم و هکو تو خمه‌کن سه‌رهکی دشیت ب تمکنیکین خو ئاراستا رومانی بگهوریت.
 - دهرچون ژ هیلا دهمی فەگیرانی ژ ئەگەر ئىتكچۇونا وى پەيوهندىي يە ئەوا دناپەرا (ئافاھىي) فەگيرانى) و (تىكستى رومانى) دورست دېيت، ئەوا دېيىز نە وى دهرچونى "پارادوكسا دهمى".
 - پارادوكسا دهمى دېيىتە تمکنیکەكا ھارىكار بۇ پىشخىستن و قەزقىرانىدا روودانان وئەفە ژى پېر ب رېكا چاقىكىن كامېرىن سينەمايى دەھىتە تىگەھەشتىن، بىلەتىكىستى ئىلان رومانىن و قەرطىرى دا ھەر ئېك زوان گوشەنىگايَا خو يە.
 - ئەو گەورىنا ز نشكمەكى قە دەھىتە دهمى فەگيرانى دوو ئەگەر بىن ھەمین يان لەزكرنا دهمى يە ئەھۋى ب رېكا (دېمەنەكى يان و سەفرىنەكى) يان ژى ب رېكا كىيمىرنى لەزاتىيا دهمى يە ئەو ژى ب رېكا كورتىرنى دهمى يە يان بىرینا دهمى يە) بئەظ ضەندە د ھندەك ذ وان رۇمانىن و قەرطىرى دا ھاتىنە ئىادەكىرن.
 - بكارئىنانا قى تمکنیکى دەليقا فەگيرانى پېر دەدەتە فەگيرى و بىقى رېكى رومانا نۆي و هکو شىۋەكى تايىھەت دەستبەر دارى تو خەمىن فەگيرانى دېيت و يېتى دەلىقى ب قان تمکنیکا دەدەت كۆ بىتە دەستبەر كۆ رىستا

ئىكى ياخىرىنى. وقى د رۇمانا دەرطەتە دۇنیا يى دەنەمەكى دا پەيدا بىت جەھى خۇزى يى هەى، چ ئەو جە ۋالاتى بىت يان جەمەكى ھېبۈرى بىت. دەنەمەنەن وەرطىتى يىن دەنە ظەكولىنى دا بكارەتى دەپەت دەتىن.

6- جە ھەقىمىرىبى دەمى يە، چونكى ھەردوو پىڭىشە دگرىدىانە و ئەو روودانا دەمەكى دا پەيدا بىت جەھى خۇزى يى هەى، چ ئەو جە ۋالاتى بىت يان جەمەكى ھېبۈرى بىت. دەنەمەنەن وەرطىتى يىن دەنە ظەكولىنى دا بكارەتى دەپەت دەتىن.

7- دەستپىتىكىرنا فەگىرەنە دەمى دەپەت- نەشەھەر زايىيا رۇمانىقىسىان پىادەركرنا وئى دەستپىكى رۇمانا دا ياكىم بۇويە.

زىدەر:

أ- زىدەرەن ب زمانى كوردى:

1 - حاجى، كوفان ، دەمەن ب ژان، كتىخانا جزىرى، دەھوك، 2022.

2 - خانكى، كاروان ، ئىسمەرا پەپووك، چاپخانا تەھەران، ئيران، 2022.

3 - دوسكى، محمد امين ، فەرنگا سپېرىز (كوردى- عمرەبى)، چاپا ئىكى، دەزگەھى سپېرىز، چاپخانا حەجى ھاشم، ھەولىئر، 2008.

4 - سعيد، زوزان صادق ، چىرۇكە شىعرا كوردى (ئەدگارىن فەگىرەنە) ئاست و شىواز-قەدرى جان- وەكى نموونە، سپېرىز، دەھوك، 2008.

5 - سلېقانى، سەبرى، دەرگەھى دۇنیا يى، چاپا تاران، ئيران، 2019.

6 - شەھۆكت، كەوسەر، ئۆكتوبەرەك ژ مۇنى، چاپخانا ھەوار، دەھوك، 2018 .

7 - شەھۆكت، كەوسەر، مەن دىزەنگا 21 دا، چاپخانا ھەوار، دەھوك، 2015.

8 - عزالدين، شرين ، خەونىن بەرزەبى، چاپخانا گازى، دەھوك، 2019.

9 - نەھىلى، سندس، ھيزار دوھەرخانى دا، بەرگە دووئى، چاپخانا پارىزگەھا دەھوكى، دەھوك، 2014.

10 - ئەردىنى، ديار، ئىقى، چاپا دووئى، وەشانخانا ئاترا، چاپخانا ئيران، تەھەران، 2020.

11 - ئەسۇدد، نەوزاد ئەمەد، ئەزمۇونى خويندنەوە "چەند لايەتىيەكى رەخنىيى" چاپى يەكەم، چاپخانەسى سەردىم، سلېمانى، 2006.

12 - مستەفا، سالح، كەسيتى مەرۆف لە نیوان رۆلە كومەلايەتىيە جىاجىاكاندا لە تىرۋانىنى سايکولوژى، گۇفارا رامان، ژمارە (40)، 2007.

ب- نامىن ئەكادىمى ب زمانى كوردى:

1 - عومەر، پەيمان محمد، ئىستاتىكا ئى دەستپىك لە رۆمانى كوردىدا بە نموونە دەقەكانى (كانگايى بەلا) و (ئەقىن و شوات)، ناما دكتورايى، زانکويا دھوک، كولىزرا زانستىن مەرۋاھىتى، 2015.

(*) : دەقى ناقى دا ئامازە ب تەكىنلىكىن دەمى ھاتىيە كرن، بەلى ب شىۋەكى كورت كۆسى بەرپەراندا ھاتىيە گوتىن بى چۈن دناف ھويراتىن وان و بى ئامازەكىن ب پراكىتكى. ئەمما جوداھىيا قى ۋەكولىنى دىگەلدەرى ھەى ئەوه دەقى ۋەكولىنى دا ۋەكولەر ب شىۋەكى درېز و ب نموونەقە باسى شىۋە و چاوهنىيا پيادەكرنا قى تەكىنلىكى كريه.

ج- ڇىدەر ب زمانى عەرەبى:

- 1 . ابن المنظور، علي، محمد بن مكرم، د.ت، لسان العرب، دار المعارف، القاهرة، مصر.
2. احمد، حفيظة، 2008، بنية الخطاب في الرواية النسائية الفلسطينية، فلسطين، رام الله، مركز اوغاريت الثقافي.
3. اشبعون، عبدالملاك، 2004، خطاب المقدمات في الرواية العربية، مجلة عالم الفكر، المجلد 33، العدد 2، المجلس الوطني للثقافة والفنون والآداب، الكويت.
4. بحراوي، حسن، 1990، بنية الشكل الروائي الفضاء، الزمن، الشخصية، بيروت، المركز الثقافي العربي.
5. بوتور، ميشال، 1986، بحوث في الرواية الجديدة، ت: فريد انطونيوس، بيروت، منشورات عويدات.
6. جاسم، ماجد رمضان، (2023) انساق الحدث السردي في رواية يا مريم لسنان انطوان، مجلة جامعة كركوك لدراسات الإنسانية، كركوك، المجلد 18، العدد 1.

7. جريبيه، آلان روب، دب، نحو رواية جديدة، دار المعارف، مصر، دب.
8. جنداري، ابراهيم، 2012، الفضاء الروائي في ادب جبرا ابراهيم جبرا، دار تموز للطباعة.
9. جينيت، جира، 2000، خطاب الحكاية بحث في المنهج، ت: محمد معتصم و آخرون، ط2، دار البيضاء، المركز الثقافي العربي.
10. جينيت، جيرار، 2008، عتبات (من النص الى النص)، سعيد يقطين، الجزائر، منشورات الاختلاف.
11. حسين، خالد حسين، 2000، شعرية المكان في الرواية الجديدة لادوارد الخراط نموذجا، الرياض.
12. الخفاجي، احمد رحيم كريم، 2012 ، المصلح السردي في النقد الادبي العربي الحديث، ط1 ، عمان، دار الصفاء.
13. خليل، ابراهيم، 2010، بنية النص الروائي، بيروت، الدار العربية للعلوم.
14. شرفي و ذيب، رئيسة وسمية، 2016، التجربة النقدية عند حسن نجمي "شعرية الخطاب" ألمونجا، كلية الاداب، قسم اللغة العربية والاداب، جامعة العربي بن مهدي.
15. شريبيط، احمد شريبيط، 1995، بنية الفضاء في رواية اذا يوم جديد، مجلة الثقافة، وزارة الثقافة، العدد 115.
16. الشوابكة، محمد علي فاضل، 2006، السرد المؤطر في رواية النهايات لعبدالرحمن منيف -البنية والدلالة، أمانة عمان الكبرى، عمان.
17. طاليس، اسطو، 1979، الخطابة، ت: عبدالرحمن بدوي، دار القلم، بيروت، لبنان.
18. طاليس، اسطو، 1984، الطبيعة، ت: اسحاق بن حنين، تحقيق: عبدالرحمن بدوي، ج 1، ط2، الهيئة العامة المصرية للكتاب، مصر.
19. عاشور، عمر، 2010، البنية السردية عند لطيف صالح، البنية الزمانية والمكانية في موسم الهجرة إلى الشمال، دار هومة، الجزائر.
20. قاسم، سيزا احمد، 1985، بناء الرواية، ط1، بيروت، دار التنوير ، لبنان.

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية المجلد (19) العدد الثاني- الغاء الثاني - كانون الأول 2024

21. قاسم، سizar احمد، 1984، دراسة مقارنة ثلاثة نجيب محفوظ، الهيئة المصرية العامة للكتاب.
22. القصراوي، مها حسن، 2004، الزمن في الرواية، مركز الدراسات، الجيزة، مصر.
23. الحمداني، حميد ،2022، بنية النص السردي من منظور النقدي الادبي، المركز الثافى الادبى للطباعة، الدار البيضاء، بيروت، لبنان.
24. القاضي، محمد،2010 معجم السرديةات، دار محمد علي للنشر، صفاقس.
25. لقاضي، عبدالمنعم زكرياء، 2009، البنية السردية في الرواية في ثلاثة نجوى شلبي، عين الدراسات والبحوث الاسلامية والاجتماعية، ط 1، الجيزة.
26. لوتمان، يوري، 1987 ،مشكلة المكان الفني، ت: سزا احمد قاسم، مجلة عيون، العدد (8).
27. لوتمان، يوري، 1968 ، البلاغة المقارنة، مجلة الفباء، العدد (6) القاهرة.
28. مجموعة اساتذة،2002، قسم اللغة العربية، المعهد العالي للغات، جامعة دمشق، سوريا.
29. مجموعة مؤلفين،1989 ، نظرية السرد (من وجهة النظر الى التبيير)، ت: ناجي مصطفى، ط 1، منشورات الحوار الأكاديمي والجامعي ،الدار البيضاء.
30. محمود، امال حسين،2021 التحليل اللغوي للسرد في رواية (همنوايي شبانة اركستر ضوبها)، كلية الاداب، سوهاج.
31. محمود، عبدالرحمن محمد، المعنى السردي،(2023)، رواية الواقع برمزية الواقع الروائي رواية (خرائط النسيان) أنموذجا، مجلة جامعة كركوك لدراسات الإنسانية، كركوك، المجلد 18، العدد 2.
32. مرتاض، عبدالملك، 1985 ،تحليل الخطاب السردي معالجة تفكيكية للسيمانية الروائية (زقاق المدق)، الجزائر، ديوان المطبوعات الجامعية.
33. مرتاض، عبدالملك،1998 ، في نظرية الرواية، عالم المعرفة، الكويت.
34. معشوق، محبة، 1991 ، اثر الواقعية الغربية في الرواية العربية، ط 1، دمشق، دار الفكر.
35. منيب، محمد البوريبي، 1984 ، الفضاء الروائي في الغربة الاطار والدلالة، المغرب، دار النشر المغربية.

36. نجمي، حسن، 2000، شعرية الفضاء المتخيّل والهوية في الرواية، دار البيضاء، المركز الثقافي.
37. النصي، ياسين، 1986، الاستهلال الروائي ديناميكية البدايات في النص الروائي، مجلة الأقلام، ت 2، ط 1.
38. النوسي، عبدالالمجيد، 2002 ، التحليل السيمائي للخطاب الروائي، دار البيضاء، شركة المدارس للنشر والتوزيع.
39. يوسف، يمنة، 1997 ، تقنيات السرد في النظرية والتطبيق، دار الحوار والنشر والتوزيع، اللاذقية، سوريا.

ج- زیدر ب زمانی ئینگلیزى:

- 1- Dictionnaire des littératures de langage français, Paris, Bordas, 1987.
- 2- Louri Lotman, La structure du texte artistique, traduit du russe par.
- 3- Anne Fournier, Bernard, Paris, Ganimard, 1973.